

Rapport 2004:16

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Nationell rapport om skyddat boende mm

Författare

Maria-Pilar Reyes och Gunilla Sterner, Länsstyrelsen i Stockholms län

Maria Lindberg, Länsstyrelsen i Skåne län

Simone Lindsten och Lasse Johansson, Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Rapport 2004:16

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Nationell rapport om skyddat boende mm

Författare: Maria-Pilar Reyes och Gunilla Sterner, Länsstyrelsen
i Stockholms län
Maria Lindberg, Länsstyrelsen i Skåne län
Simone Lindsten och Lasse Johansson, Länsstyrelsen
i Västra Götalands län

Foto omslag: Hans Nelsäter / Windh

Tryckeri: Docusys

ISBN: 91-7281-142-0

Denna rapport kan beställas från Socialavdelningen,
Länsstyrelsen i Stockholms län, tel 08-785 40 00 (vxl)

Besök också vår webbplats **www.ab.lst.se**

Förord

Regeringen gav i juni 2003 Länsstyrelsen i Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län i uppdrag att, i samarbete med Socialstyrelsen, kommuner och andra berörda myndigheter, utveckla ett skyddat boende, m.m. för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld på sin sexuella läggning skulle också uppmärksammas. Länsstyrelserna i övriga länen fick i uppdrag att kartlägga och analysera behovet av insatser för utsatta flickor och unga kvinnor i respektive län.

I följande rapport redovisar samtliga länsstyrelser på vilket sätt de har utfört uppdraget och vilka resultat som har uppnåtts. Insatserna i storstadslänen har bestått i att stimulera utvecklingen av skyddat boende vilket kommer att resultera i att ca 60 platser anpassade för denna målgrupp planeras komma tillstånd under året. Utbildningsinsatser har genomförts och stöd till förebyggande arbete har getts på olika sätt. Kunskapen om ungdomar som utsätts för våld på grund av sin sexuella läggning är fortfarande liten, likaså pojkarnas utsatthet. Kartläggningarna har visat att hedersrelaterat våld inte är ett storstadsfenomen, utan att det finns i samtliga län.

Som ett resultat av uppdraget har värdefulla processer har kommit igång. Frågan har lyfts fram hos många nya samhällsaktörer, intresset för att förstå och lära sig mera om problemet har ökat lavinartat. Samtidigt har behovet av att utveckla lämpliga metoder för att bemöta och effektivt hjälpa de utsatta flickor och unga kvinnor blivit tydligt.

Behovet av förebyggande arbete, fortsatta utbildningsinsatser och metodutveckling inom olika verksamheter är särskilt prioriterade i det fortsatta arbetet. Länsstyrelsernas stödjande och samordnande insats efterfrågas av både myndigheter och frivilligorganisationer även i fortsättningen.

Att ha både könsmaktperspektivet, barnperspektivet och integrationsperspektivet framstår som en grundförutsättning för att framgångsrikt arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetet är långsiktigt och kan inte förväntas ge omedelbara, snabbt märkbara/mätbara resultat.

Härmed överlämnas följande rapport till regeringen.

Den 31 mars 2004

Mats Hellström
Landshövding
i Stockholms län

Göte Bernhardsson
Landshövding
i Västra Götalands län

Bengt Holgersson
Landshövding
i Skåne län

Innehållsförteckning

Sammanfattning	9
Uppdraget	9
Hur har medlen använts?	9
Resultat	10
Skyddat boende	10
Förebyggande insatser	11
Förslag till fortsatt arbete.....	12
Resursfördelning	13
1.Inledning.....	15
1.1 Bakgrund	15
1.2 Uppdraget	15
2. Länsstyrelsen i Stockholms län	16
2.1 Genomförda insatser	16
2.1.1 Beviljade medel för utveckling av skyddat boende	16
2.1.2 Beviljade medel för förebyggande insatser	17
2.1.3 Stöd och samordning av kommunernas insatser	18
2.1.4 Övriga insatser	18
2.1.5 Samordning/stöd till samverkan	19
2.1.6 Intern samverkan	19
2.1.7 Internationellt	20
2.1.8 Övrigt	20
2.2 Motiv för fördelningen och bedömning av insatsernas resultat.....	20
2.2.1 Skyddat boende	20
2.2.2 Resultat skyddat boende	21
2.2.3 Övriga insatser.....	21
2.2.4 Resultat övriga insatser	22
2.2.5 Bedömning av insatsernas resultat.....	24
2.2.6 Budget (2003 – 06 t o m 2004 - 03)	26
2.3 Hur bör det fortsatta arbetet bedrivas?	26
2.4 Avslutande kommentarer.....	27
3.Länsstyrelsen i Västra Götalands län	28
3.1 Genomförda insatser	28
3.2 Motiv för fördelning av medel och bedömning av insatsernas resultat	28
3.2.1 Skyddat boende	29
3.2.2 Övriga insatser.....	32
3.2.3 Länsstyrelsens organisation för arbetet med regeringsuppdraget	35
3.2.4 Länsstyrelsens sammanfattande bedömning	36
3.3 Hur bör det fortsatta arbetet bedrivas?	36

4. Länsstyrelsen i Skåne län	40
4.1 Genomförda insatser	40
4.2 Motiv för fördelning av medel och bedömning av insatsernas resultat	42
4.2.1 Skyddat boende	42
4.2.2 Övriga insatser	43
4.2.3 Bedömning av insatsernas resultat	48
4.3 Hur bör det fortsatta arbetet bedrivas?	49
5. Övriga länsstyrelser insatser.....	50
5.1 Allmänt om kartläggningen.....	50
5.2 Metod och genomförande	50
5.3 Resultat	51
5.4 Behov av insatser	52
5.4.1 Skyddat boende	52
5.4.2 Förebyggande åtgärder.....	53
5.4.3 Behov av utbildning av personal	54
5.4.4 Behov av ett nationellt expertteam och nationell kunskapsbank.....	55
5.4.5 Samverkan, samordning med myndigheter och frivilligorganisationer.....	55
6. Det fortsatta arbetet.....	56
6.1. Skyddat boende med stöd för utsatta flickor och unga kvinnor	56
6.2 Stödjande och förebyggande arbete.....	57
6.2.1 Förebyggande stöd till utsatta flickor och unga kvinnor	58
6.2.2 Förebyggande stödinsatser för föräldrar och familjer.....	59
6.2.3 Insatser för ungdomar som p g a sin sexuella läggning utsätts för hot och våld av närstående	59
6.2.4 Förebyggande allmänna insatser.....	60
6.2.5 Förebyggande insatser av nätverk och frivilligorganisationer.....	61
6.2.6 Forskning, utbildning samt metod- och kompetensutveckling	61
6.3 Viktiga aktörer och deras roller	63
6.4 Samverkan	64
6.5 Länsstyrelsernas fortsatta roll	65
6.6. Resursbehov och -fördelning	65
8. Bilaga	67

Sammanfattning

Uppdraget

I juni 2003 beslutade regeringen att för år 2003 bevilja Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län 4,5 miljoner kronor vardera för att, i samarbete med Socialstyrelsen, kommuner och andra berörda myndigheter, utveckla ett skyddat boende, m.m. för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld. Även ungdomar som riskerar att utsättas för sådant våld på grund av sexuell läggning skulle uppmärksammas.

Övriga länsstyrelser beviljades 300 000 kronor vardera för att kartlägga och analysera behovet av insatser för utsatta flickor och unga kvinnor i respektive län.

Hur har medlen använts?

Medlen har använts av de tre storstadslänsstyrelserna till uppbyggnad av olika former av skyddat boende och angränsande insatser samt till förebyggande åtgärder som kompetensutveckling, utveckling av metoder, policys och strukturer för myndigheternas arbete samt information och attitydpåverkan.

Länsstyrelsen i Stockholms län beviljade 2,4 miljoner kronor till projekt om skyddat boende och 1,3 miljoner kronor till förebyggande insatser.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län beviljade 2,3 miljoner kronor till projekt om skyddat boende och 1 miljon kronor till förebyggande insatser.

Länsstyrelsen i Skåne län beviljade 2,5 miljoner kronor till skyddat boende och 500 000 kronor till förebyggande insatser. Resterande medel har använts av respektive länsstyrelse för att utveckla särskilda resurser (expertgrupper, nätverk, informationsinsatser, kartläggningar, arbete i skolan, m.m.).

Övriga länsstyrelser har använt medlen till att kartlägga behovet av insatser för målgruppen i sina respektive län. Varje länsstyrelse utformade sin kartläggningsmetod utifrån de allmänna direktiv som fanns i regeringsbeslutet och sina lokala förutsättningar. Valet av kartläggningsmetoder och informanter är likartade, medan val av frågor, åldersgrupper och tidsperiod varierar. Kartläggningens kvantitativa resultat är därför ungefärliga. Kartläggningen ger en översiktlig bild av situationen i landet och av behovet av insatser för målgruppen. Kartläggningarna har också lett till att frågan synliggjorts och att engagemanget ökat.

Storstadslänsstyrelserna har samverkat samt gett stöd till övriga län. Stödet har varit rådgivande och konsultativt eftersom varje länsstyrelse utgör en självständig myndighet.

Intern samverkan har skett på olika nivåer inom respektive länsstyrelse. Samråd har också ägt rum i alla län mellan länsstyrelserna, frivilligorganisationer och trossamfund samt med representanter från andra myndigheter såsom polis, skola och socialtjänst.

Samråd med Socialstyrelsen och HomO har skett.

Resultat

Resultaten är i första hand kvalitativa och består i att en omfattande och mycket dynamisk process har kommit igång i alla län. Problemet och målgruppen har lyfts upp på agendan hos samtliga kommuner i hela landet, framför allt inom socialtjänsten och skolan, men även hos andra myndigheter. Denna process fortsätter och blir verksam även framöver.

Behovet av förståelse och ökade kunskaper har blivit tydligt under processens gång. Informations- och utbildningsaktiviteter har satts igång som når ett tusental aktörer på olika nivåer i hela landet. I Västra Götalands län har över 1500 personer deltagit i någon form av utbildning under 2003-2004. I Skåne län har 660 kommundienstämman och politiker utbildats. I Stockholms län kommer ca 1600 kommunanställda att ha omfattats av någon utbildningsinsats före utgången av 2004. Även övriga län har satt igång utbildningsaktiviteter. Samtliga län vill fortsätta att genomföra utbildnings- och metodutvecklingsinsatser.

Resultaten visar också att det finns flickor/unga kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld i varje län. Det är främst skolan och frivilligorganisationerna som haft kontakt med flickorna. Därefter socialtjänst och ungdomsmottagningar.

Länsstyrelserna i hela landet redovisar tillsammans 1500-2000 kända fall hos myndigheter och organisationer. Siffrorna är dock underskattningar. På grund av problemets art - där att ge sig till känna kan för flickorna vara förenad med omedelbar livsfara - uppger samtliga länsstyrelser att man räknar med ett signifikant mörkertal. 10 – 15 procent (150-300 flickor) av det redovisade kända antalet uppges behöva skyddat boende i någon form. Beräkningen bygger på tidigare kartläggningar av Stockholms och Skåne län samt Göteborgs stad (2002) samt nya kartläggningar 2003 av Västra Götalands kranskommuner och övriga län. Korrigeringar har gjorts för dubbelbokföring.

Skyddat boende

Uppbyggnaden av skyddat boende i de tre storstadslänen beräknas ge ca.60 nya platser vid slutet av 2004, fördelade på 16 platser i Stockholm (därav 10 platser för flickor under 18 år), 20-25 i Västra Götaland och 20 i Skåne. De skyddade boenden som byggs upp omfattar ett varierat utbud från jourplatser och platser för det mest akuta läget till träningsboende och folkhögskolor. Sexton folkhögskolor har visat positivt intresse för att ta emot flickor i behov av skyddat boende.

I Stockholm finns sedan tidigare ett skyddat boende med åtta platser.

Två öppna mottagningar byggs upp under året i anslutning till två olika boenden på Kruton respektive AB Vårlyjus. Mottagningarna skall bistå socialtjänsten i bedömningen av de enskilda fallen, erbjuda jourverksamhet till ungdomarna i målgruppen samt ge dem långsiktigt stöd under den långa och mycket svåra socialpsykologiska process som följer efter brytningen med familjen.

I Skåne län - inom ramen för Kommunförbundets uppbyggnad av familjehemsbank, som fått projektmedel av Länsstyrelsen – kommer utbildning av jour- och familjehem att utarbetas och genomföras och metoder utvecklas för att stödja såväl flickan som familjen. Det skyddade boendets insatser kommer att samordnas med insatser från socialtjänsten och polismyndigheten för att säkra personskyddet. Ett kollektivt skyddat boende för unga kvinnor över 18 år håller på att byggas upp av Terrafem i Malmö.

I Västra Götaland organiseras skyddat boende för 20 utsatta flickor. Vid halvårsskiftet 2004 kommer det att finnas tillgång till 25 sådana skyddsplatser av olika slag. Tio skyddslägenheter och fem familjehem anordnas i Vård AB Grynings regi. Andra platser tillkommer på HVB-hem och folkhögskolor.

Övriga länsstyrelser kartläggning av behov av insatser för målgruppen visar att skyddat boende behövs också för dessa län. Boendet har hittills kunnat ordnas inom ramen för befintliga resurser. Dessa är dock inte alltid lämpliga, främst från säkerhets synpunkt. Små kommuner som drabbas av stort behov av skyddat boende kan dessutom behöva ekonomiskt stöd. Både en länsövergripande och en nationell samordning av skyddat boende efterfrågas.

Förebyggande insatser

I Stockholms, Västra Götalands och Skåne län har länsstyrelsen stöttat kommunerna att intensifiera sitt arbete med att ta fram handlingsplaner för att motverka hedersrelaterat våld. Fem av Stockholms läns 26 kommuner har nu handlingsplaner för att bemöta målgruppen, medan sju har fört in särskilda avsnitt om hedersrelaterat våld i sina handlingsplaner mot våld mot kvinnor. Stöd har också getts till kommuners kompetensutveckling och till frivilligorganisationers attitydförändrings- och jämställdhetsarbete.

I Skåne län och Västra Götalands län har länsstyrelsen initierat och stöttat uppbyggnaden av olika nätverk för samverkan mellan myndigheter och mellan myndigheter och andra aktörer. I Stockholms län har bl.a åtta kommuner fått stöd av länsstyrelsen för att i samverkan med FoU Nordväst starta ett projekt som syftar till att integrera teori och forskning med erfarenheter från fältet samt att identifiera, dokumentera och sprida verksamma modeller och kunskap.

Ett expertteam med personer med olika kompetenser har bildats i Västra Götalands län med länsstyrelsen som huvudman. Teamet svarar för utåtriktade insatser såsom utbildning, konsultationer, kontakter med pressen och även direkt operativa interventioner. Ett liknande team – dock utan direkt operativa

arbetsuppgifter - håller på att byggas upp av länsstyrelsen i Stockholms län, som pilotförsök på ett år.

I Skåne län har Länsstyrelsen beviljat medel till Kvinnokliniken vid Malmö Allmänna sjukhus för ett banbrytande projekt. Information och jagstärkande interventioner - som alternativ till deras önskan om kirurgiskt ingrepp – erbjuds till flickor och unga kvinnor som ser återställandet av mödomshinnan som nödvändigt för rädda sitt liv.

Ungdomar som drabbas av hedersrelaterat förtryck på grund av sexuell läggning har också uppmärksammats. I Västra Götaland har Länsstyrelsen kartlagt gruppen och ett nätverk av myndigheter har också bildats för att utbyta kunskaper. I Skåne genomför RFSL på uppdrag av länsstyrelsen en enkätundersökning riktad till olika myndigheter. I Stockholms Stad genomför RFSL utbildningsinsatser för socialtjänstens personal och en kartläggning av socialtjänstens insatser för målgruppen, med stöd av Länsstyrelsen.

Samtliga storstadslänsstyrelser har arbetat direkt med olika former stöd och utbildning tillsammans med olika aktörer inom skolans värld. Insatserna har varit mycket uppskattade men resurserna har inte räckt till mer än en liten del av efterfrågan.

Frivilligorganisationer – och några trossamfund - har utfört ovärderliga informationsinsatser och gett fortlöpande stöd till attitydförändringsprocesser hos olika grupper. De har tillfört specifik kompetens för att generellt förbättra stödet och omhändertagandet av drabbade barn och ungdomar och tillhandahållit direkt stöd och hjälp till målgruppen. Samtliga storstadslän har fördelat medel till frivilligorganisationerna för förebyggande arbete med flickor och/eller familjer.

En ansökan för ett EU- projekt (Daphne) utarbetad av Länsstyrelsen i Stockholms län ska lämnas in under försommaren 2004. Projektets syfte är att ta fram en modell för hur man kan arbeta förebyggande för att motverka hedersrelaterat våld och involverar myndighets- och frivilliga organisationers aktörer i tre olika västeuropeiska länder.

Förslag till fortsatt arbete

Länsstyrelserna föreslår att skyddat boende byggs upp successivt under de närmaste 3 åren. Platserna byggs främst upp i storstadsregionerna men kan användas av hela landet. Uppbyggnaden startar under 2004 och 150 – 300 skyddsplatser bör vara fullt utbyggda vid halvårsskiftet 2006.

Det behövs också en nationell samordning av olika former av sådant boende. Detta är nödvändigt för att skapa ett säkert, enhetligt och likvärdigt system, lika tillgängligt för alla som behöver skyddat boende. I samtliga boendeformer ska det finnas professionellt stöd till de utsatta flickorna. Den nationella samordningen kan skötas av storstadslänsstyrelserna eller annan myndighet. Vi föreslår att medel fördelas enligt tidigare planer till storstadslänsstyrelserna för den fortsatta uppbyggnaden och samordningen av skyddat boende.

En samordnad nationell strategi för hur det långsiktiga förebyggande stödarbetet ska bedrivas bör också tas fram. Olika myndigheters ansvar bör preciseras. Metodik och utbildningsmaterial för det praktiska stödarbetet bör tas fram och utbildning och forskning inom området stimuleras. Arbetet mot hedersrelaterat våld bör föras samman med annat arbete som rör våld mot kvinnor. I det material nationella myndigheter tar fram för kvinnofridsarbete bör också ingå material för att förhindra hedersrelaterat våld.

Resurser behövs också för att stärka de utsatta flickornas självkänsla och ge dem kraft och stöd att finna strategier för att klara sin situation.

Dessutom behövs information och attitydpåverkande insatser för föräldrar och arbete med familjer så att alla närstående respekterar flickors mänskliga rättigheter, samhällets lagar och myndigheters roll. Grundläggande och lättillgänglig information om svensk lagstiftning om kvinnors och barns rättigheter ska förmedlas till alla föräldrar på olika språk. Detta bör ingå i te x introduktionen för nyanlända och inom SFI- utbildning.

Det behövs också fortsatta insatser för ungdomar som på grund av sin sexuella läggning utsätts för hedersrelaterat hot och förtryck.

Lagstiftning och rättstillämpning bör ses över för att effektivt motverka förtryck och brott i hederns namn. Brottsoffer ska få korrekt bemötande, stöd och behandling.

Fortsatta regionala utbildningsinsatser behövs för personal inom skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis- och åklagarmyndigheter, domstolar samt andra verksamheter som möter flickorna och deras närstående. Denna utbildning bör läggas in i pågående utbildningssatsningar om kvinnofridsarbetet.

En kunskapsbank behöver byggas upp där erfarenheter kan göras brett tillgängliga. Denna kan med fördel länkas till, eller ligga inom, nuvarande Kvinnofridsportalen.

Samverkan mellan myndigheterna och samverkan med frivilligorganisationer är mycket viktig. Handlingsplaner och checklistor bör utarbetas och olika aktörer i samverkan reda ut sina roller och ansvarsområden i olika skeden av arbetet. Särskilt viktig är samverkan mellan skola, socialtjänst, sjukvård och polis.

Resursfördelning

I de tre storstadslänen har ett flerårigt brett utvecklingsarbete nu inletts. Det är viktigt att avsätta tillräckliga resurser så att detta arbete kan fortsätta. Medel till storstadslänen bör fördelas enligt tidigare planer så att behovet av skyddat boende byggs ut att möta behoven för hela landet. Det innebär 9 miljoner kronor vardera per år och län under åren 2004 och 2005 samt 4,5 miljoner kronor vardera under 2006. Storstadslänen bör samordna utbyggnaden av skyddat boende och stödja utvecklingsarbetet i andra län.

Därutöver behöver alla länsstyrelser få medel för informations- och utbildningsinsatser, samordning, samverkan, förebyggande arbete samt uppföljning. Fördelningen av statsbidrag bör utgå från en fördelningsnyckel baserad på länets folkmängd samt en bedömning av behov av insatser i varje län.

Medel bör också avsättas för nationella insatser, samt för utvärdering och forskning.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

De tre storstadslänsstyrelserna (i Skåne, Stockholms och Västra Götalands län) gjorde våren 2002 på regeringens uppdrag kartläggningar om behovet av skyddat boende för flickor och kvinnor i patriarkala familjer. Kartläggningarna visade att det fanns behov av sådant skyddat boende i storstadsregionerna. Antalet flickor som sökt hjälp hos myndigheter och frivilligorganisationer uppgick till flera hundra. Det framkom också behov av andra åtgärder som utbildning, information och attitydpåverkande aktiviteter. En ökad samverkan behövdes mellan myndigheterna och mer kunskap och metodutveckling efterfrågades av de sociala myndigheterna i länen.

1.2 Uppdraget

Regeringen beslutade därför att för år 2003 bevilja Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län 4,5 miljoner kronor vardera för att, i samarbete med Socialstyrelsen, kommuner och andra berörda myndigheter, utveckla ett skyddat boende, m.m. för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld. Även ungdomar som riskerar att utsättas för sådant våld på grund av sexuell läggning skulle uppmärksammas.

Övriga länsstyrelser beviljades 300 000 kronor vardera för att kartlägga och analysera behovet av insatser för flickor och unga kvinnor som riskeras att utsättas för hedersrelaterat våld i respektive län.

Innehållet i följande rapport svarar mot vad som formulerats i regeringsuppdraget. Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län skall senast den 31 mars inkomma med en gemensam rapport om:

- Hur länsstyrelserna har använt medlen och vilka resultat insatserna har givit.
- Behov av insatser som framkommit i övriga län.
- Hur det fortsatta arbetet bör bedrivas.

Rapporten har sammanställts av projektledare Maria-Pilar Reyes och jämställdhetsdirektör Gunilla Sterner, Stockholms län, projektledare Lasse Johansson och jämställdhetsdirektör Simone Lindsten, Västra Götalands län samt barnperspektivhandläggare Maria Lindberg, Skåne län.

2. Länsstyrelsen i Stockholms län

2.1 Genomförda insatser

Länsstyrelsen i Stockholms län har av regeringen erhållit 4,5 miljoner kronor för år 2003. Av dessa medel har Länsstyrelsen delat ut 3,7 miljoner kronor till olika projekt. Inbjudan att söka projektmedel gick ut i september 2003 till kommuner, frivilliga organisationer och andra aktörer. Av totalt 37 inkomna projektansökningar beviljades medel till 18. Av de 3,7 miljonerna delades 2,4 miljoner kronor ut till projekt om skyddat boende. Resterande 1,3 miljoner kronor gick till projekt gällande förebyggande insatser som personalutbildning, utveckling av metoder, rutiner och strukturer för att möta målgruppen samt information för attitydförändring till familjer, etniska grupper, ungdomar och allmänhet.

Ett projekt riktar sig till ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld på grund av sexuell läggning, en grupp som är mycket dold och som inkluderar barn och ungdomar av båda könen.

2.1.1 Beviljade medel för utveckling av skyddat boende

1. *AB Vår ljus och Kvinnors Nätverk* (frivilligorganisation) – 1 300 000 kronor för att i samverkan bygga upp olika former av skyddat boende (akut boende, familjehem, träningslägenhet, HVB-hem). Sammanlagt öppnas 10 nya platser under 2004 med särskilt kompetens/långvarigt socialpsykologiskt stöd för flickor under 18 år som hotas av hedersrelaterat våld. AB Vår ljus ägs av samtliga kranskommuner i Stockholms län. Bolaget medfinansierar projektet med 1 300 000 kronor per år.
 2. *Unga kvinnors värn* - 80 000 kronor som bidrag att finansiera två platser för skyddat boende för unga kvinnor över 18 år som utsatts för hedersrelaterat hot och våld inom ramen för sitt nuvarande skyddade boende för unga våldsutsatta kvinnor
 3. *Stiftelsen Stora Sköndal* 250 000 kronor för att projektera och starta utslussningsboende/kollektivt boende för fyra unga kvinnor.
 4. *Stockholms Stad* – 400 000 kronor för att påbörja uppbyggnaden av en öppen mottagning för råd och stöd till flickor/unga kvinnor för att underlätta att Krutons åtta skyddade platser tas bättre tillvara samt för extern utvärdering av Krutons nuvarande verksamhet.
- Stockholms stad finansierar Krutons skyddade boendet med 8 119 000 kronor per år.
5. *Systerjouren Somaya* – 75 000 kronor för planering av skyddat boende för muslimska flickor och unga kvinnor som hotas att bli bortgifta mot sin vilja och/eller har minoritetsbakgrund och en livssituation präglad av tvång, våld och misshandel.

6. *Sociala Missionen* – 180 000 kronor för att kartlägga medlemsförsamlingars inställning till insatser för flickor/kvinnor som hotas/drabbas av hedersrelaterat våld samt kartlägga möjligheten att skapa skyddat boende för ungdomar som hotas av hedersrelaterat våld (även pojkar) inom ramen för sin nuvarande boendeverksamhet.

7. *Terrafem* – 75 000 kronor för ett förarbete till ett tjejhus med sex platser för skyddat boende med stödinsatser, för unga kvinnor i åldrarna 18-25 år.

2.1.2 Beviljade medel för förebyggande insatser

1. *Föreningen Beth Nahrin kulturcentrum* – 50 000 kronor för att utvidga och fördjupa ett påbörjat arbete mot våld mot kvinnor. Metoden är dialoggrupper för ungdomar om sex och samlevnadsfrågor kopplade till etniska, kulturella och etiska aspekter.

2. *Botkyrka kommun* – 50 000 kronor som stöd att påbörja arbetet med utveckling av våldsförebyggande metoder och utveckling av handlingsplaner. Insatserna omfattar dels arbetet med familjen, dels arbetet med de utsatta ungdomarna.

3. *Etiopisk Ortodoxa Tewado kyrka* – 40 600 kronor för att genomföra workshop och arrangera diskussionsforum med etiopiska flickor uppväxta i svenska hem respektive etiopiska flickor uppväxta i etiopiska hem. Samtalen fokuserar på kvinnors och flickors rättigheter, våld mot kvinnor, konsekvenser av olika seder och bruk.

4. *Fryshuset/Elektra* – 40 000 kronor som stöd till andra fasen i ett arbete med en teaterpjäs, som under denna andra fas syftar till att påverka attityder hos pojkar och bröder i de utsatta flickornas sociala nätverk.

5. *FoU Nordväst* – 300 000 kronor för ett kunskapsbaserat utvecklingsarbete i åtta kommuner, rörande unga kvinnor 13-20 år som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Genom interaktiva seminarier för socialtjänstens personal tillvaratas och dokumenteras deras egna kunskaper, erfarenheter och lösningsstrategier.

6. *Huddinge kommun* – 50 000 kronor som stöd till att kartlägga vilka personer i den kommunala verksamheten som idag engagerar sig i dessa flickors situation, skapa arenor/nätverk för samverkan internt och externt med myndigheter och i samarbete med frivilligorganisationerna genomföra en informations- och utbildningskampanj.

7. *Irakisk kommitté för försvar av Kvinnors Rättigheter* – 90 000 kronor för att ge ersättning för förlorad arbetsinkomst till ett frivilligt expertteam som bistår socialtjänsten och andra myndigheter i bedömningen av flickans skyddsbehov och vid planering av kontakten med familjen.

8. *Järfälla kommun* – 50 000 kronor för framtagandet av ett policydokument och stöd till ett utbildningsprogram för samtliga anställda inom de kommunala förvaltningarna som kommer i kontakt med ungdomar 13-20 år.

9. *Nynäshamn kommun* – 50 000 kr för att kartlägga situationen för flickor/kvinnor med bakgrund i kulturer där det förekommer hedersrelaterat förtryck, bosatta i kommunen, samt undersöka möjligheten till akut boende inom kommunen.

10. *RFSL* – 470 000 kronor för att kartlägga behov och utveckla stödinsatser för unga homo- och bisexuella ungdomar som lever i miljöer där det förekommer hedersrelaterat våld.

11. *Somaliska Riksförbundet* - 80 000 kronor för att förebygga hedersrelaterat våld bland somalier genom att starta en dialog och väcka debatt bland somaliska män, om attityder och värderingar hos män och pojkar och om maktstrukturer inom familjen.

2.1.3 Stöd och samordning av kommunernas insatser

Länsstyrelsen i Stockholms län har också genomfört en uppföljning av kommunernas arbete genom en enkätundersökning till länets samtliga 25 kranskommuner och till de 18 stadsdelar som ingår i Stockholms Stad. Undersökningen fokuserade på kommunernas/stadsdelarnas utveckling av handlingsplaner, utveckling av specifika metoder för arbetet med de utsatta flickorna och deras familjer, samverkan med andra kommuner och behov av insatser/särskilda resurser framledes.

Undersökningsprocessen avslutades med en uppföljningskonferens för representanter för samtliga kommuners/stadsdelars socialtjänst på Länsstyrelsen den 13 februari 2004.

Stöd har givits till kunskapsutveckling och attitydförändring hos tjänstemän och politiker på olika nivåer. Konferensen om ”Integrerad jämställdhet eller jämställd integration”? som genomfördes av länsstyrelserna i Malmö, Västra Götaland och Stockholm innehöll en workshop om ”Utsatta ungdomar” .

2.1.4 Övriga insatser

Skolan har allt mer framstått som den första och den enda arena där de drabbade flickornas situation kan uppmärksammas och adekvat hjälp erbjudas i tidigt skede.

Inom ramen för Operation Kvinnofrid har insatser initierats som syftar till att öka skolpersonalens kunskaper och beredskap att ge ungdomarna ett lämpligt stöd och bemötande.

Behovet av ett länsövergripande *resurs/expertteam* har blivit allt tydligare under det senaste året. En arbetsplan och riktlinjer för ett sådant resursteam har tagits fram av Länsstyrelsen. Planen har presenterats för socialsekreterare från olika kommuner och stadsdelar för konsultation under februari 2003 och olika organisatoriska, resursmässiga och uppgiftsmässiga aspekter har analyserats. Länsstyrelsen kommer att sätta ihop och driva ett resursteam som pilotförsök under ett år, med start senast under hösten 2004.

Frivilligorganisationer - framför allt organisationer för invandrade personer och kvinnojourer - är fortfarande den första kontakten för de drabbade flickorna/kvinnorna och svarar för en omfattande hjälpverksamhet vilken ofta bedrivs med mycket knappa resurser. Den största kunskapen finns fortfarande hos dessa organisationer. Frivilligorganisationer ger även stöd - på helt frivillig basis - till handläggare i deras arbete med målgruppen. En metodutvecklingsdag för frivilligorganisationer kommer att anordnas av Länsstyrelsen i slutet av maj.

2.1.5 Samordning/stöd till samverkan

Särkilt arbete har lagts på att stimulera och stödja samverkan mellan myndigheter, frivilligorganisationer och trossamfund, mellan olika myndigheter samt mellan myndigheter och andra aktörer. Arbetet har bedrivits både genom enskild dialog med olika parter och genom medverkan i studiedagar, seminarier och liknande arrangemang.

Länsstyrelsen har i kontakt med kommunrepresentanter och i olika samverkans fora påtalat hur viktigt det är att frivilligorganisationernas arbete och kompetens tas tillvara och får stöd av kommunen.

Länsstyrelsen i Stockholms län har givit särskilt *stöd till sex länsstyrelser* i landet under deras arbete med kartläggning och analys av behov av insatser för målgruppen i sina respektive län. En heldags konferens med extern föreläsare ordnades i Stockholm i november 2003 för representanter från samtliga "stödlän" tillsammans med medarbetare från verksamhetsområdena social tillsyn, integration och jämställdhet på Länsstyrelsen i Stockholms län. Stödet har därefter anpassats till efterfrågan från respektive län.

Länsstyrelsen i Stockholms län har också koordinerat och varit värd för en avslutande *nationell konferens* för landets samtliga länsstyrelser i slutet av februari år 2004 samt haft det övergripande ansvaret i framställningen av *den nationella rapporten*.

Frågan om en länsgemensam hantering av bostadsförmedling för våldsutsatta kvinnor har tagits upp av Landshövdingen i dialog med kommunerna och har också behandlats i en gemensam beredning den 22 september inom Länsstyrelsen. De flesta kommuner har påtalat behovet att få hjälp av andra kommuner att få fram bostäder för våldsutsatta kvinnor från sin egen kommun. Samtidigt har ingen kommun ansett sig ha bostäder att erbjuda våldsutsatta kvinnor som kommer från en annan kommun. Frågan är direkt kopplad till bostadssituationen i Stockholms län där samtliga kommuner påtalar bostadsbrist.

2.1.6 Intern samverkan

Länsstyrelsens arbete har bedrivits i samverkan med Länsstyrelserna i Skåne och Västra Götalands län. Samverkan har framför allt handlat om att ta fram gemensamma riktlinjer och strategier för arbetet. Samråd har också skett med Socialstyrelsen och HomO.

Inom Länsstyrelsen har en intern samverkansgrupp ”STINA”, bestående av integrationsansvariga, socialkonsulent och jämställdhetshandläggare fortlöpande bevakat att alla dessa perspektiv tas i beaktande i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Den 22 september 2003 inbjöd Landshövdingen alla chefer och nyckelpersoner inom Länsstyrelsen till en gemensam beredning om ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld.

Resultatet av beredningen blev att integrationshandläggarna åtog sig att planera ett EU-projekt samt dialog med frivilligorganisationer och samfund, sociala enheten åtog sig att utöva tillsyn över de skyddade boende som finns samt följa upp vad som händer flickor som placerats i skyddat boende, bostadsenheten åtog sig att jobba vidare med frågan om bostadsförmedling i samverkan med länets kommuner. Räddnings- och säkerhetsavdelningen kom med råd angående säkerhetstänkandet.

2.1.7 Internationellt

Inom ramen för resurs- och metodutvecklingsarbetet har Länsstyrelsens integrationsansvariga tagit kontakt med liknande verksamheter i Europa. Kontakterna har lett till att en gemensam ansökan för ett EU- (Daphne) projekt lämnas in under våren 2004. Projektets syfte är att ta fram en modell för hur man kan arbeta förebyggande för att motverka hedersrelaterat våld inom familjer från etniska minoritetsgrupper.

2.1.8 Övrigt

Länsstyrelsen i Stockholms län har fått svara för omfattande kontakter med pressen från olika media lokalt regionalt och nationellt.

En projektledare har varit verksam på heltid fram till september 2003. En ny projektledare anställdes i slutet av oktober 2003, också på heltid.

2.2 Motiv för fördelningen och bedömning av insatsernas resultat

2.2.1 Skyddat boende

Problemet när det gäller behov av skyddat boende är inte i första hand platsbrist utan brist på platser med lämpligt stöd samt bristande bedömningskapacitet, bristande kunskap, bristande rutiner och avsaknad av lämpliga handläggningsmetoder under processen fram till beslut. Ett viktigt hinder är också de ”höga murarna” mellan olika myndigheter, deras respektive policyn och uppdrag och deras budgetar. Dessa ”murar” kan även finnas mellan olika förvaltningar inom en och samma kommun.

Inför fördelningen av projektmedel har Länsstyrelsen – i samråd med de andra storstadslänen - tagit fram riktlinjer och prioriteringskriterier vilka syftar till att stimulera och stödja samverkan mellan olika aktörer, tillvarata den kunskap och erfarenhet som finns samt bygga upp de kunskapsmässiga och

organisatoriska resurser som krävs för att underlätta att tillhandahålla skyddat boende med lämpligt stöd och för att de platser som finns tillvaratas i större utsträckning och på ett smidigare sätt än tidigare.

Riktlinjerna har också syftat till att förebygga risken för överetablering och bortplöttring av resurser samt att prioritera bort mindre seriösa aktörer och aktörer som för närvarande inte har tillräckliga förutsättningar att själva driva eget boende. En av dessa förutsättningar är att projektet har en förankring hos en eller flera kommuner vilka förväntas bidra till verksamhetens överlevnad på sikt genom inköp av platser. Behovet av mångfald i utbudet av skyddat boende, med avseende på åldersgrupp, akut eller långsiktig placering, institution eller familjehem, mm har också beaktats.

Det av projekten som fick det största anslaget drivs i samverkan mellan ett kommunalt ägt bolag och en frivillig organisation med lång erfarenhet och kompetens av arbete med målgruppen.

Kommunerna bidrar till skyddat boende enligt följande:

Stockholms stad med 8 119 000 kr /år för skyddat boende på Kruton och Stockholms kranskommuner med 1 300 000 kr/ år för uppbyggnaden av skyddat boende i AB Vårlyjus regi.

2.2.2 Resultat skyddat boende

Sexton nya platser med adekvat stöd och säkerhet (sex platser för unga kvinnor över 18 år och *tio platser för flickor 13-18 år*) planeras att kunna tas i bruk under första halvåret 2004. Boendet finns i olika former från plats i HBV-hem till annat kollektivt boende, tränings-/utslussningslägenheter och familjehem, beroende på det individuella behovet. Platserna förväntas svara mot behov såväl under en akut fas som under den längre fas som följer där både socialpsykologiskt stöd och självständighetsträning ska ingå.

Två centralt placerade öppna mottagningar (den ena redan under våren 2004) direkt knutna till Kruton respektive AB Vårlyjus skyddat boende, kommer att erbjuda stöd och handledning till socialtjänstens handläggare och beslutsfattare i bedömning av behov och val av lämplig boendeform. Mottagningarna kommer också att tillhandahålla *jourverksamhet* för målgruppen och *mentorer/stödpersoner* med lämplig kompetens till varje flicka/ung kvinna som placeras i något av boenden, oavsett om hon blir kvar i samma boende eller går vidare till annan boendeform på sikt. Stöd kommer också att kunna erbjudas drabbade ungdomar som bor kvar i föräldrahemmet till dess att de vet vilken annan hjälp de skulle vilja ha. Mottagningens personal ansvarar också för utbildning och kontinuerlig handledning till personalen inom boendet.

2.2.3 Övriga insatser

Att bedöma hur många flickor/unga kvinnor som är drabbade eller i riskzonen för hedersrelaterat våld är svårt att precisera på grund av problemets art. Att söka hjälp och ge sig till känna kan medföra att ett förtryck som har varit någorlunda lindrigt snabbt kan intensifieras och öka risken för våld. Hotet och

allvaret ökar oftast i takt med att flickan blir äldre. Risken för snabb upptrappning av förtrycket och livsfaran finns konstant inbyggd i varje fall av hedersrelaterat förtryck oavsett dess form.

Ett av de största hindren för att kunna erbjuda målgruppen adekvat hjälp är bristande kunskaper om problemet hos olika berörda myndigheter samt avsaknad av lämpliga metoder, strukturer och rutiner för arbetet. Det finns dessutom en bristande samverkan mellan olika verksamheter. Stödet från myndigheternas sida har också varit kortsiktigt och fokuserat på hjälp till de redan drabbade, under ett akut skede. Detta är viktigt men otillräckligt.

Medel har därför prioriterats till projekt som drivs i samverkan eller syftar till att bygga upp samverkan, satsar på att bygga upp kunskap och rutiner hos olika myndigheter, ger stöd att hantera praktiska situationer, ger information till familjer och olika grupper i samhället, samt syftar till att sätta igång attitydpåverkande processer. Sammanlagt fick elva projekt ekonomiskt stöd.

2.2.4 Resultat övriga insatser

Kommuner och stadsdelar

Ett *övergripande metod – och kunskapsutvecklings* projekt har kommit igång i nordvästra delen av länet genom samarbete mellan åtta kommuner och Socialtjänstens Forsknings- och utvecklingsenhet i Nordväst. Återkommande arbetsseminarier under handledning av erfaren socionom/forskare genomförs regelbundet för flera fasta grupper bestående av personal från de åtta berörda kommunerna. I seminarierna utgår man från konkreta frågor och situationer som socialsekreterare och andra – till exempel skol- och fritidspersonal – möter i sin vardag. Förutom att använda sig av gruppdeltagarnas kompetens och problemlösningsförmåga, stärks processen med kunskaper från den senaste forskningen inom problemområdet.

Man räknar att mellan 100 och 150 kommunanställda kommer att nås direkt med insatsen under 2004. Seminarierna dokumenteras och utgör på så vis en kunskapsbas tillgänglig för andra och för nya personalgrupper. Dokumentationen innebär samtidigt en fortlöpande uppdatering av problemets omfattning, kännetecken, insatser och därvid tillämpade metoder och lösningar inom denna del av länet.

Fem andra kommuner i länets södra del har nu bildat arbetsgrupper och planerar att slå ihop sina resurser – tre av dem har fått projektmedel av Länsstyrelsen - och sätta igång med liknande gemensamma aktiviteter, med ovanstående projekt som modell och förebild. Socialtjänstens Forsknings- och utvecklingsenhet i Södertörn är planerad att kopplas in i genomförande av aktiviteterna.

Sex av länets kommuner/stadsdelar är nu färdiga med sina *handlingsplaner*, flera andra är inte färdiga än men arbetar med det. En del har fört in särskilda avsnitt om hedersrelaterat våld inom sina handlingsplaner mot mäns våld mot kvinnor.

Merparten av kommunerna har dessutom *ordnat egna utbildningsdagar* om hedersrelaterat problematik för personal inom framförallt socialtjänst och skola.

Några kommuner/stadsdelar har ännu inte agerat i frågan. I vissa fall beror det på att problemet är ovanligt inom kommunens/stadsdelens befolkning. I andra fall beror det på att intresset för frågan har byggts på någon enskild medarbetares engagemang men ej fått förankring hos ledningen.

Länsstyrelsens enkät har sänts direkt till chefer inom socialtjänsten hos kommuner och stadsdelar i länet. Det har medfört att frågan har aktualiserats på deras dagordning. Flera chefer har hört av sig, några med frågor och synpunkter, andra med utfästelser om att ta tag i frågan inom det snaraste.

Hedersrelaterat förtryck på grund av sexuell läggning

En kartläggning (inte om antal klienter man har mött utan mer om man har mött någon och hur man har gjort som handläggare) om ungdomar som utsätts för hedersrelaterat förtryck/riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld pga. sexuell läggning genomförs i samarbete mellan RFSL och fem stadsdelar i Stockholms Stad. Samtidigt genomförs utbildning om denna grupp ungdomars utsatthet för mindre personalgrupper inom de berörda stadsdelarna.

Frivilligorganisationers- och trossamfunds insatser för attitydförändring

Tre organisationer för invandrade personer samt två trossamfund arbetar med projekt som syftar till att starta en process mot attitydförändring inom den egna gruppen/församlingen, genom seminarier där man granskar och problematiserar etablerade traditionella värderingar.

Ett av projekten riktas till *pappor och unga män* och fokuserar på deras ansvar för att förebygga denna sorts brott. Projektet drivs i samarbete med Rädda Barnens Dialogprojekt. Ett annat tar tillvara möjligheten till naturliga möten som medlemskapet i församlingen medför för att starta dialoggrupper mellan flickor/unga kvinnor som vuxit upp i etiopiska hem och flickor/unga kvinnor födda inom samma kultur men adopterade till Sverige och därmed uppväxta i övervägande traditionellt svenska hem. Dialogen förs om livsvillkor för flickor och unga kvinnor, möjligheter och begränsningar inom olika traditioner, för och nackdelar utifrån mänskliga rättigheters perspektiv.

Ytterligare två föreningar arbetar med dialogseminarier riktade till hela familjer, där man konstaterat att lyckligtvis har man lyckats få med flera pappor. En av föreningarna använder sig av sina medlemmars goda anseende inom den etniska gruppen och bistår *föräldrar* med rådgivning och medling samt information om olika handlingars konsekvenser för familjemedlemmarna och flickorna/unga kvinnorna inom det svenska samhället. Denna förening har noterat att många *familjer* har vanskliga uppfattningar om unga svenska kvinnors liv i Sverige och att deras oro och kontrollbehov tonas ner genom att de får tillgång till korrekt information.

En organisation sätter upp en teaterpjäs som fokuserar på bröderna i familjen och unga mäns roll i sammanhanget. Teaterpjäsen använder sig av forumteatermetodik och på så vis får igång en aktivt publik medverkan i diskussionen om *pojknarnas valmöjligheter och handlingsalternativ*. Pjäsen sätts ihop i samarbete med Riksteatern och Uppsala Stadsteater. Premiären är planerad till hösten 2004.

Skolan

Ett *nätverk för alla myndigheter* som är verksamma i skolan har bildats på Länsstyrelsens initiativ inom ramen för Operation Kvinnofrid. I nätverket ingår representanter för polisen, samtliga diskrimineringsombudsmän, Barnombudsman, Myndigheten för skolutveckling och Länsstyrelsens jämställdhetsenhet (skolinformatör för Operationskvinnofrid och projektledaren för insatser mot hedersrelaterat våld). Nätverkets mål är att koordinera sina insatser, skapa gemensamma strategier för att nå in i skolan på ett effektivt sätt samt främja kunskapsutveckling och utveckling av lämpliga metoder för skolpersonalens arbete för jämställdhet, mot våld i nära relationer och mot alla former av diskriminering.

Länsstyrelsens projektledare för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck medverkade som föreläsare på en metoddag för 90 lärare som arrangerats av Operation Kvinnofrid i början av mars 2004.

Elva olika *folkhögskolor* utspridda över hela landet har ställt sig positiva till att kunna ta emot flickor/unga kvinnor från Stockholms län. En organisation byggs upp för att smidigt kunna ta vara på platserna redan från och med höstterminen 2004. Utbildning till folkhögskolornas personal genomförs under våren 2004

2.2.5 Bedömning av insatsernas resultat

Möjligheten att erbjuda skyddat boende till de utsatta flickor/unga kvinnor som behöver det har förbättrats, kvantitativt men också kvalitativt.

Dels finns det nu fler platser än förr. Dels kopplas stöd och särskild kompetens till nya och gamla platser. Flera kommuner har tidigare rapporterat att de har kunnat hitta placering för ungdomar i målgruppen inom de resurser för placering av barn och ungdomar som de redan har tillgång till, framförallt jourfamiljer och familjehem¹. Men det är en akut lösning som inte alltid är helt tillfredställande.

Det individuella stödet som nu byggs upp svarar mot ungdomarnas behov av *långsiktig stöd och mot deras behov av stöd att hantera den svåra kris de ofta går igenom efter skilsmässan från familjen*. Efter en tid i det skyddade boendet känner de sig fysiskt skyddade men ofta mycket ensamma, villrådiga, tyngda av skuld och egna förebråelser och rädda inför mötet med en omvärld som de inte har fått skaffa sig verktyg för att bemästra. Risken för dem att i ett sådant

¹ Länsstyrelsens rapport mars 2003.

läge bli utnyttjade, hamna i destruktivt beteende eller välja att gå tillbaka till familjen med risk för sitt liv, får inte underskattas.

Mångfald har också byggts in i utvecklingen av skyddat boende. Det innebär att det blir lättare att hitta passande boendeform för varje individuellt ärende och att det finns skyddade långsiktiga boendialternativ att gå vidare till efter vistelsen i ett akut boende med den högsta säkerhets nivån.

Förmågan till tidig upptäckt och tidiga insatser, samt kompetens att kunna bemöta både barnen/ungdomarna och familjen på ett lämpligt och konstruktivt sätt är av stor betydelse som våldsförebyggande insats. Denna kompetens har börjat byggas upp dels genom seminarier till personal inom socialtjänsten dels genom arbete inom skolan, men också genom uppbyggnad av specialiserade mottagningar. Arbetet inom skolan behöver förstärkas och ges ökade resurser.

Kunskaps- och metodutvecklingsarbetet, sökande efter tydliga avgränsningar och definitioner, samt fortlöpande uppdatering av målgruppens situation har också kommit igång genom att kompetens från fältet integreras med kunskaper från forskningen på ett fruktbart sätt. Detta kommer att öka myndigheternas handlingsberedskap och handlingskraft. Även andra aktörer behöver dock dras in i detta arbete såsom ungdomsmottagningar och skola och handlingsplaner bör utvecklas även för deras arbete.

Ett bekymmer är att problemet fortfarande ignoreras på ledningsnivå i några kommuner. Mer bestämda riktlinjer och direktiv från Länsstyrelsen och Socialstyrelsen efterfrågas av många socialsekreterare som känner att frågan delegeras ner till den enskilda handläggaren som får handskas med det utan stöd och utan resurser.

Bristande samverkan mellan myndigheter (socialtjänst, polisen, skolan, hälso- och sjukvård) är ett allvarligt problem. Ett steg i rätt riktning har tagits genom uppmuntran till kommuner som ligger geografiskt nära varandra att utveckla metoder och genomföra gemensam utbildning. Den uppmuntran har fallit väl ut. Men problemet med bristande öppenhet och låsta positioner mellan kommuner och andra myndigheter eller mellan kommuner när det gäller att fatta beslut om insatser är fortfarande stort.

Länsstyrelsens sammanhållande/stödjande uppgift efterfrågas även i fortsättningen och anses kunna vara ett sätt att garantera att frågan behandlas på olika nivåer med den dignitet den behöver.

2.2.6 Budget (2003 – 06 t o m 2004 - 03)

Inkomster

Regeringsanslag 4 500 000 kronor

Utgifter

	Budget	Utbetalat
Projekt skyddat boende	2 400 000	2 360 000
Projekt förebyggande insatser	1 300 000	1 270 600
Konf. ”Integrerad jämställdhet”	50 000	50 000
EU-projekt	50 000	0
Övrig samordning/samverkan	300 000	21 256
Löner och administration	400 000	369 974
S:a	4 500 000 kr	4 071 830 kr

2.3 Hur bör det fortsatta arbetet bedrivas?

Länsstyrelsen i Stockholm bedömer att det fortsatta arbetet bör bedrivas enligt följande:

- Fortsatt utveckling av konkret och effektiv samverkan mellan myndigheter och andra aktörer, myndigheter emellan och mellan olika verksamheter inom en myndighet.
- Metod- och kompetensutveckling och utveckling av handlingsplaner för arbetet inom socialtjänsten och ev. andra aktörer (hälso- och sjukvård). Fortsatt stöd till FoU och till olika utbildningsinsatser som drivs av flera kommuner i samverkan.
- Metod- och kompetensutveckling för att stödja flickorna/stärka deras självkänsla.
- Kompetens- och metodutveckling samt arbete för attitydpåverkan inom skolan.
- Utveckling och implementering av länsövergripande resursteam, att drivas som pilotförsök under det första året
- Utveckling av medlingskapacitet, medlingskompetens samt kompetens- och metodutveckling för arbetet med familjerna. Den kompetens som finns inom frivilligorganisationer bör tillvaratas.
- Fortsatt utbyggnad av ett differentierat utbud av boendeformer med olika grader av skydd och stöd, för både kortsiktiga och långsiktiga behov. Samordning av boenderesurser, för att överbrygga ev. konkurrens mellan olika kommuner och uppnå en någorlunda jämn kvalitet. Kapacitet att erbjuda platser för övriga landet.
- Ny, uppdaterad kartläggning för länet bör göras under 2004

- Attitydpåverkansarbete riktat till allmänheten och särskilda grupper i samhället. Arbetet skall vara fokuserat, effekterna skall kunna identifieras och insatsen skall kunna utvärderas.
- Fortsatt stöd till frivilligorganisationer. Socialtjänsten bör stödja frivilligorganisationers arbete genom bland annat snabbare och smidigare handläggning och beslut. Stödet bör också syfta till att avlasta dem från arbetsuppgifter som de idag tvingas utföra långt utöver sina resurser och möjligheter och som egentligen bör tas över av andra aktörer, till ex socialtjänsten.

2.4 Avslutande kommentarer

De boendeplatser som nu byggs upp svarar både mot behovet av akut boende med hög säkerhetsnivå och till behov av långsiktigt utslussnings-och träningsboende där skyddet fortfarande behövs, men också handfast och känslomässigt socialpsykologisk stöd är påkallat. Utbudet av skyddat boende förbättras därmed både kvantitativt och kvalitativt. Däremot är det inte möjligt att i nuläget bedöma om antalet platser är tillräckligt, eftersom detta påverkas av framtida förändringar i mörkertalet.

All tillgänglig information tyder på att de som lever under olika former av socialt och psykologiskt nedbrytande hedersrelaterat förtryck är betydligt fler än de som direkt hotas till livet och behöver skyddat boende. Förtrycket börjar tidigt med inträdet i förpuberteten och förvärras i takt med att flickan blir äldre. Livsfaran uppstår när de som har funnit sig i förtrycket gör uppror. Upproret kan vara utåtriktat men också inåtriktat (självmodsförsök, depression, annat självdestruktivt beteende).

Ett effektivt arbete mot brott som begås i hederns namn innefattar inte bara hjälp till de drabbade av våld och hot om våld. Man bör också systematiskt bygga upp olika aktörers förmåga att tidigt identifiera, upptäcka, hantera och avvärja problemet/risken. Potentiella direkta och indirekta förövare måste också nås och påverkas. Fokus bör framöver inriktas också mot förövarna och inte bara mot offren.

Att ha både könsmaktperspektivet, barnperspektivet och integrationsperspektivet framstår som en grundförutsättning för att framgångsrikt arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetet är långsiktigt och kan inte förväntas ge omedelbara, snabbt märkbara/mätbara resultat.

3.Länsstyrelsen i Västra Götalands län

3.1 Genomförda insatser

Länsstyrelsen för Västra Götalands län har disponerat statsbidraget om 4,5 miljoner kronor enligt följande:

Insatsområde	Budget	Beslutat	Utbetalt
Skyddat boende:	2 500 000		
Lägenhetsbanken		2 000 000	225 000
HVB-, familjehem		204 000	75 000
Folkhögskolor			18 000
Utbildning:	500 000		
Kommunseminarier		500 000	425 000
Förebyggande arbete:	800 000		
Projekt		1 031 000	373 000
Projektledning:	700 000	765 000	
Lön, arvoden			363 000
Resor, representation			24 000
Trycksaker			35 000
Köp av tjänster			23 000
Övrigt			5 000
”Eget arbete”			284 000
	4 500 000	4 500 000	1 850 000

Utbetalt avser perioden fram t.o.m. början av mars 2004. ”Eget arbete” är den tid som ordinarie personal på Länsstyrelsen under år 2003 och början av år 2004 (t.o.m. februari) lagt på uppdraget om hedersrelaterat våld. Den motsvarar mer än 600 arbetstimmar fördelat på fyra personer. Arbetet har omfattat att handleda, ge råd och stöd, hålla i grupper och möten, administrera projekt m.m. Projektledarens lön och omkostnader är budgeterade för perioden 1 augusti 2003 t.o.m. den 30 juni 2004.

3.2 Motiv för fördelning av medel och bedömning av insatsernas resultat

Uppdraget har bestått i att stödja organisering av skyddade boenden för 20 utsatta flickor. Vid halvårsskiftet 2004 kommer det att finnas tillgång till 25 sådana skyddsplatser av olika slag. Stöd till uppbyggnaden sker i sådan takt att behovet av organiserade platser kan täckas.

Riskerna för över- eller underkapacitet liksom tomgångskostnader minimeras därmed.

Målet för Länsstyrelsens satsning på förebyggande insatser var att inom ramen för angiven budget kunna ge stöd till 10 projekt. Stöd har givits till 13 projekt och med ett högre belopp än det budgeterade. Medel som ej behövt utnyttjas från budget för skyddade utbildningsplatser har använts för detta ändamål. Med denna satsning har stöd givits till ett brett spektra av insatser vilka kan ge information om hur de förebyggande insatserna bör fördelas framöver.

Det finns ett stort behov av utbildning om hedersproblematiken och hur utsatta flickor ska stödjas. Det gäller både handläggare vid olika myndigheter på lokal och regional nivå, men också frivilligorganisationer. Önskemål om förstärkt utbildning markerades redan i kartläggningen av Göteborgsregionen år 2002. Detta behov har också lyfts fram i kartläggningen av övriga Västra Götalands län år 2003. Mot denna bakgrund har en bred utbildningssatsning genomförts i samverkan med fyra kommun- och kommunalförbund i länet. Utbildande informationsmaterial har spridits och ett stort antal informationsträffar har skett på lokal nivå inom skolor, socialtjänst m.fl.

Nätverksarbete är en beprövad metod för att både bidra till förebyggande insatser och för att stärka det stödande, och skyddande arbetet för utsatta. Resurser har därför satsats för att bygga upp nätverk bland handläggare inom olika myndigheter och för frivilligorganisationer. Nätverk för enskilda män och kvinnor, som är aktiva mot hedersförtryck, har också bildats.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har inom ramen för erhållna medel gjort en kompletterande kartläggning av 37 kommuner, som inte undersöktes i kartläggningen år 2002. Genom denna finns nu en helhetsbild av läget i Västra Götalands län. (Resultatet av denna kartläggning i Västra Götaland presenteras i en särskild rapport.) Tillsammans med övriga läns kartläggningar finns nu en allmän bild av situationen i hela landet.

Länsstyrelsen har givit aktivt stöd till sju andra läns kartläggningar och medverkat i utarbetandet av den nationella rapporten. Länsstyrelsen har även hållit igång viktiga referens- och expertgrupper.

3.2.1 Skyddat boende

Insatser och planering sker med målet att vid halvårsskiftet 2004 ha resurser för skyddat boende till 20-25 samtidigt placerade utsatta flickor.

Formerna för skyddat boende bör vara av olika slag. De resurser för skyddat boende som nu byggs upp ska i första hand användas av utsatta flickor. På längre sikt, om skyddsbehovet för just denna kategori minskar, kan det skyddade boendet göras tillgängligt även för andra kategorier som behöver sådant boende, t.ex. vittnespersoner, misshandlade kvinnor, som har svårt att ordna boende på annat sätt m.fl.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har medverkat till att det i länet byggs upp goda skyddade boenden enligt följande:

Lägenhetsbank

Uppbyggnaden av ett system med 10 skyddslägenheter (s.k. lägenhetsbank) har påbörjats i Vård AB Grynings regi. Vård AB Gryning är ett kommunägt bolag i Västra Götaland, som tillhandahåller vård och boende. Målet är att till halvårsskiftet 2004 ha en organisation som innebär att 10 lägenheter för tillfälliga placeringar kan tas i bruk efter kort varsel. Minst två av dessa kommer att alltid finnas tillgängliga för akuta placeringar. Varje lägenhet är så utrustad att den kan ta emot en till två utsatta flickor samt en stödperson. Nyttjandet av lägenhetsbanken förutsätter samverkan med kommuner. Placerande kommuner finansierar drifts- personal - och omvårdnadskostnaderna. Lägenheterna tas successivt i anspråk. Det faktiskt aktuella behovet blir avgörande för utbyggnadstakten.

Länsstyrelsen har beviljat Gryning Vård AB 2 miljoner kronor för delar av uppbyggnad, utrustning och bemanning av lägenhetsbank och sluss. Av dessa har 225 000 kronor hittills betalats ut. Ytterligare 425 000 kronor har reserverats under 2004 till Gryning Vård AB. Beslut om dessa ytterligare medel kommer att fattas under året i samband med att Gryning redovisar i vilken takt man upparbetat kostnader enligt plan.

Stöd till Hem för vård och boende (HVB-hem)

Placering på hem för vård och boende (HVB-hem) kan vara ett bra alternativ för vissa flickor/unga kvinnor. För att sådan placering ska vara aktuell måste HVB-hemmet vara specialiserat på vård och boende för just gruppen flickor utsatta för hedersrelaterat förtryck. För stöd från Länsstyrelsen krävs dessutom att dessa hem leds av väl utbildad personal, har tillstånd från Länsstyrelsen samt att boendet är väl skyddat geografiskt och väl materiellt utrustat.

Länsstyrelsen har samverkat med och givit stöd till ett HVB-hem, som ligger i södra Sverige. Detta har plats för maximalt 5 flickor. Hemmet har dels en basenhet dels utslussningslägenheter.

Familjehem

Länsstyrelsen har etablerat samarbete med Vård AB Gryning i syfte att engagera fem familjehem speciellt inriktade på att ta emot flickor utsatta för hedersrelaterade brott.

Länsstyrelsen och Gryning Vård AB kommer under våren 2004 överens om en plan för att rekrytera och utbilda fem särskilt lämpliga familjehem. Till att börja med kontrakteras tre sådana familjehem. Behovet styr därefter vidare utbyggnad

Folkhögskolor

Länsstyrelsen har etablerat samarbete med fem folkhögskolor, som sedan den 1 januari 2004 är beredda att ta emot var sin hedersutsatt flicka/ung kvinna. Skolornas personal har fått utbildning av Länsstyrelsen och har nu kapacitet att ge både stöd, omsorg, skydd och utbildning. Särskilda regler för placering på

skolorna har utarbetats gemensamt. Information om denna placeringsform har gått ut till socialtjänst och gymnasieskolor i länets alla kommuner.

Folkhögskolorna är beredda att på kort varsel och när som helst under läsåret erbjuda en skyddad plats och utbildning åt utsatt flicka. Kommun som placerar flicka på sådan folkhögskoleplats övertar direkt efter placering hela finansieringen. Totalt kan minst fem flickor få plats

Kostnadsfördelning – projekt för skyddat boende

Länsstyrelsens satsning för skyddat boende i lägenhetsbanken består av bidrag till uppbyggnaden: en startkostnad om 225 000 kronor samt bidrag till nyrekrytering av två konsulenter, vissa tomgångskostnader o.dyl. Enligt överenskommelse med Vård AB Gryning uppgår den del av uppbyggnadskostnaden som Länsstyrelsen täcker till maximalt 2 425 000 Bidraget betalas ut mot uppvisande av nedlagda kostnader. Driften av 10 samtidigt utnyttjade skyddslägenheter, inklusive arvode till stödpersoner och försörjningsstöd till de boende flickorna kostar sammanlagt 2 378 000 kronor per år. Under detta första verksamhetsår, som innehåller en etableringsfas, är det ännu osäkert hur hög nyttjandegraden kommer att bli och därmed även de placerande kommunernas kostnader.

Vård AB Gryning planerar att rekrytera ett antal familjehem, som ska få särskild utbildning och förberedelser för att kunna ta emot flickor utsatta för hedersrelaterade brott. Länsstyrelsen kommer efter ansökan att ge visst startbidrag och för att täcka del av tomgångskostnad under det första året. När en flicka placeras tar placerande kommun över kostnaden.

Det stöd om 204 000 kronor som Länsstyrelsen givit ett privat HVB-hem med plats för fem flickor har gått till viss personalutbildning, en del säkerhetsanordningar och till verksamheter för de placerade flickorna. Hemmet planerade att göra investeringar motsvarande 1,6 miljoner kronor. Placerande kommuner betalar en dygnsavgift för varje placerad flicka.

Organiseringen av fem skyddade utbildningsplatser vid lika många folkhögskolor har inneburit att projektledaren – som en del av sitt arbete på Länsstyrelsen – utbildat personal. Länsstyrelsen har också lovat täcka en del kostnader för erforderliga säkerhetsarrangemang. Kostnader för placerade flickor täcks helt och hållet av ordinarie statsbidrag till skolorna och av stödavgifter som placerande kommun betalar.

Länsstyrelsens satsning på projekt för skyddat boende

Boendeform	Beslutat	Utbetalt	Platser
Lägenhetsbank	2.000 000	225 000	10
Familjehem	(del av ovan)		5
HVB - hem	300 000	75 000	5
Folkhögskolor	200 000		5
	2 500 000	300 000	25

3.2.2 Övriga insatser

Förebyggande utvecklingsarbete

Länsstyrelsen har med projektmedel beslutat täcka delar av kostnaderna för både utvecklingsprojekt och vissa riktade förebyggande insatser inom kommuner. Av 20 ansökningar har 13 beviljats projektmedel med sammanlagt 1 031 000 kronor enligt följande tabell.

Länsstyrelsens satsning på projekt för förebyggande insatser

Projekt	Anordnare	Beslut	Utbetalt
Samtalsgrupper för flickor	AGORA, Göteborg	128 000	
Kartläggnings- och attitydarbete inom den egna organisationen	Kurdiska kvinnoföreningen	93 000	50 000
Radioprogram om hedersproblem	Kurdiska ungdomsföreningen	45 000	45 000
Studier om hedersproblem	ABF nordvästra Göteborg	20 000	
Teater för ungdom: Elektra	Frölunda kulturhus, Göteborg	20 000	20 000
Attitydpåverkan skolorngdom m.fl.	Ungdomsmottagningen Kortedala, Göteborg	150 000	75 000
Särskild personalutbildning	Gunnareds stadsdelsnämnd, Göteborg	150 000 ²	
Särskild personalutbildning	Bergsjöns stadsdelsnämnd, Göteborg	50 000	
Attitydpåverkan bland fäder/pojkar	Biskopsgårdens stadsdelsnämnd, Göteborg	142 000	
Dialogarbete föräldrar/döttrar	BRIS, Göteborg och Skövde	100 000	
Utbildningsfilm om hedersvåldsutsatta flickor	TBV, Göteborg	55 000	55 000

För att påskynda starten av projekten och underlätta även för ideella föreningar har organisationerna getts möjlighet att rekvirera medel i förskott. Alla organisationer har dock inte utnyttjat detta utan kommer att rekvirera medel först efter det att projektet genomförts. Länsstyrelsen bedömer i dagsläget att samliga nu beviljade projektmedel kommer att betalas ut under året.

² Länsstyrelsen har för avsikt att bevilja Gunnareds Stadsdelsförvaltning ytterligare 150 000 för projektet under 2004 om Länsstyrelsen tilldelas ytterligare statsbidrag.

Ett projekt har slutförts medan övriga projekt pågår. Majoriteten av projektet kommer att slutföras under första halvåret 2004 men fyra av projekten har beviljats medel som avser även andra halvåret 2004. Under februari månad har projektägarna lämnat kortare delrapporter över verksamheten. Slutsatsen från rapporterna är att merparten av projekten kommit i gång på ett bra sätt, men att det är än så länge för tidigt att uttala sig om insatsernas resultat.

Kostnadsfördelning – projekt, förebyggande insatser

I stort sett samtliga projekt har ansökt om ett högre bidrag än vad som kunnat beviljas. Länsstyrelsen har bedömt det som värdefullt att de förebyggande insatserna får en bredd och har därför valt att ge stöd till ett relativt stort antal projekt. Länsstyrelsen har riktat sitt bidrag till väl avgränsade delar av dessa utvecklingsprojekt.

Av de förebyggande projekt som beviljats stöd drivs åtta i föreningsregi och fem i kommunal regi. För de projekt som drivs i föreningsregi uppgår den totala kostnaden till 1 840 000 kronor, varav Länsstyrelsen bidrar med 519 000 kronor, vilket motsvarar cirka 30 procent av kostnaden. De åtta föreningar som beviljats medel ansökte initialt om sammanlagt 2 000 000 kronor i stöd. Flera av föreningsprojekten har efter att Länsstyrelsens beslut fattats sökt ytterligare offentlig finansiering från kommun och/eller arbetsförmedling m.fl. Den totala finansieringssituationen kommer därmed att bli klar först när föreningarna börjar inkomma med kostnadsredovisningar.

De totala kostnaderna för de fem kommunala projekten uppgår till 3 326 500 kronor och Länsstyrelsen har sammanlagt beviljat 512 000 kronor i stöd, vilket motsvarar cirka 15 procent av projektkostnaden. Även de kommunala organisationerna har sökt mer bidrag (1 648 250 kronor) än vad som varit möjligt att fördela. I vilken utsträckning detta kommer att täckas med ytterligare tillskott av egna medel eller via annat stöd är ännu inte klart i samtliga projekt.

Tilläggas bör också att de tretton projektens avgränsning mot övrig verksamhet delvis ser olika ut, bland annat vad gäller värdering av den egna insatsen.

Utbildning

Länsstyrelsen har medverkat till att utbilda personal, som är direkt involverad i olika former av skydd och stöd till ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat förtryck och våld.

Exempel på berörda är befattningshavare inom socialtjänsten, i synnerhet de som arbetar inom individ- och familjeomsorg samt elevhälsopersonal inom högstadie- och gymnasieskolor men också lärare och skolledare. Det berör också dem som arbetar inom ungdomsmottagningar, på fritidsgårdar och andra verksamheter för ungdom.

Personal och politiker inom skola och socialtjänst i samtliga länets 49 kommuner har bjudits in till fem olika utbildningsdagar. Drygt 900 personer har deltagit i dessa. Utvärderingar visar att deltagarna överlag uppskattade

dagarna mycket. Hedersproblematik var också ett av inslagen i tre seminariedagar i vart och ett av storstadslänen, som länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland och Skåne arrangerade under januari 2004 på temat ”Integrerad jämställdhet eller jämställd integration”. Därutöver har projektledaren föreläst för och informerat olika handläggare både inom och utanför länet. Det innebär att ytterligare ca. 1 500 personer fått/får utbildning fram till halvårsskiftet 2004 .

Nätverksuppbyggnad

I syfte att förstärka det förebyggande arbetet och förbättra insatserna för utsatta flickor och unga kvinnor kan olika nätverk fungera stimulerande och stödjande. Därför har Länsstyrelsen satsat arbete och resurser inom detta område.

De redan etablerade expert- och referensgrupperna har stimulerat till erfarenhetsutbyte och ömsesidig kunskapsutveckling inom området hedersrelaterat förtryck och hot och brott mot ungdomar.

Arbete med att bilda nätverk bland olika handläggare som arbetar med stöd till utsatta flickor och unga kvinnor pågår. Information och förfrågningar för att engagera erfarna socialsekreterare, skolkuratorer och skolsköterskor har riktats till länets alla kommuner.

Ett Nätverk för kvinnor mot förtryck och brott i hederns namn har startats (nov. 2003). Detta har skett i samband med en av Länsstyrelse organiserad större kvinnokonferens. En grupp av medlemmarna står till förfogande för att arbeta direkt med att stödja utsatta flickor och för att informera i skolor.

Motsvarande Nätverk för män mot förtryck och brott i hederns namn har också bildats (febr. 2004). Detta skedde vid en större Manskonferens i Länsstyrelsens regi. Nätverkets uppgifter och arbete är de samma som för Kvinnonätverket.

Kartläggning

En kompletterande kartläggning av de 37 kommuner i Västra Götaland som ej tidigare kartlagts har genomförts. Detta har skett genom enkäter till handläggare vid socialtjänstens Individ- och familjeomsorg, elevvårdare på grundskolor och gymnasier, ungdomsmottagningar, kvinno- och mansjourer samt flyktingmottagningar. Kartläggningen: ”Avgörande livsfråga!” färdigställdes under februari 2004 och medföljer som bilaga till den nationella rapporten.

Kartläggning av situationen för ungdomar som p.g.a. sin sexuella läggning utsätts för hot och våld av närstående

Länsstyrelsens arbete med frågan om ungdomar som p.g.a. sin sexuella läggning utsätts för hot och våld av närstående har inriktat sig på att försöka undersöka hur situationen egentligen ser ut. Detta har skett genom en liten enkätundersökning, genom intervjuer och genom kontakter med föreningsliv och myndigheter. Resultatet av genomförd kartläggning presenteras i rapporten: ”Rätt till sin egen kärlek”. Denna medföljer som bilaga till den nationella rapporten.

Stödja sju andra län

Länsstyrelsen Västra Götaland har samarbetat med länsstyrelserna i Värmlands, Västmanlands Örebro, Östergötlands, Dalarnas, Jämtlands och Gävleborgs län.

Detta samarbete har bestått i att informera, ge råd och utbyta erfarenheter kring kartläggningsarbetet. De samverkande länen har också fått annan information rörande hedersproblematik. Ett möte för de sju länen genomfördes i Göteborg i november 2003 och projektledaren har stått till förfogande för frågor och för informations- och utbildningsinsatser i de sju länen.

Nationell rapport

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har i arbetet med den Nationella rapporten ansvarat för sammanställning av rapporterna från ovan nämnda sju samverkanslän. Länsstyrelsen har medverkat i det direkta arbetet med den Nationella Rapporten.

3.2.3 Länsstyrelsens organisation för arbetet med regeringsuppdraget

Operativ ledning

Länsstyrelsens arbete till stöd för ungdomar utsatta för hedersrelaterat förtryck samordnas av Länsstyrelsens enhet för integration och jämställdhet i samverkan med social enheten. För att ta fram handlingsplan och arbeta praktiskt med uppdragets olika delar har till enheten knutits en särskild projektledare. Denne har också med stöd av en av enhetens handläggare skött projektadministrationen.

Referensgrupp

Till stöd för arbetet i Västra Götalands län finns en brett sammansatt referensgrupp under ledning av landshövdingen. Under tiden fram till juni 2004 genomför referensgruppen fyra sammanträden.

Expertgrupp

Länsstyrelsen samordnar sedan början av år 2003 en särskild regional expertgrupp för utsatta flickor. Medlemmarna representerar olika offentliga och privata verksamheter inom länet. Gruppen består av fem kvinnor och fyra män. Två män och två kvinnor har utländsk bakgrund. Gruppen står till förfogande för råd och konsultation till operativt arbetande personal i länet. Gruppens medlemmar hålls kontinuerligt informerade om arbetet i länet för utsatta flickor och om forskning och annat material inom området. Expertgruppen genomför under tiden fram till juni 2004 fyra sammanträden.

Projektledare

Under tiden 1 augusti 2003 t.o.m. 30 juni 2004 förfogar Länsstyrelsen över en särskild projektledare för arbetet med den hedersrelaterade problematiken. Projektledaren har många års erfarenhet av arbete som skolkurator på en gymnasieskola i en av Göteborgs mest invandrartäta stadsdelar. Med sin långa

erfarenhet av dessa problem har han kunnat fungera som ledare för länsstyrelsens olika arbetsuppgifter och som informatör och utbildare både i och utanför Västra Götalands län.

3.2.4 Länsstyrelsens sammanfattande bedömning

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har i enlighet med Regeringens direktiv och presenterat Handlingsprogram utvecklat ett omfattande arbete under tiden augusti 2003 – mars 2004. Fortsatta insatser enligt Handlingsprogrammet pågår. Det märks redan vissa effekter av det nu beskrivna arbetet i länet. T.ex. har polisen i Västra Götaland märkt att antalet hotade flickor som söker sig till dem har minskat. Polisen menar att en orsak till detta kan vara att socialtjänstens rutiner för omhändertagande och placering har förbättrats.

Det har tillskapats nya resurser för skyddade boende. Det innebär att 20-25 skyddsplatser av olika slag kan komma att vara tillgängliga vid halvårsskiftet 2004. Projekt för förebyggande arbete har stimulerats. Dessa har kommit igång och nya strukturer och nätverk har startats.

Utbildningen om hedersproblematiken har förstärkts och nya utbildningsinsatser planeras. Sju andra län har fått ett aktivt stöd i deras kartlägningsarbete och för andra insatser. Problemen för ungdomar utsatta för brott och hot från närstående på grund av sin sexuella läggning har undersökts och förslag till konkreta åtgärder presenteras i en rapport.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har utvecklat sin kompetens och har goda förutsättningar att samordna och stimulera olika verksamheters insatser mot brott och förtryck i hederns namn.

3.3 Hur bör det fortsatta arbetet bedrivas?

Länsstyrelsen i Västra Götalands län presenterar i sin separata rapport utförliga förslag om insatser framöver. I denna anges också mål och målgrupper. Utifrån denna rapportens förslag utarbetas Handlingsprogram för perioden 2004 – 2006. De områden Länsstyrelsen särskilt vill poängtera är:

Skyddat boende

Speciella skyddade boenden för just flickor och unga kvinnor som utsätts för förtryck och brott i hederns namn behöver fortsatt finnas och även byggas ut. Det skyddade boendet bör erbjuda olika alternativ för att täcka de skilda behoven flickorna kan ha beroende på t.ex. ålder, utbildningsnivå, stödbehov och hotbild.

Förebyggande arbete är viktigt

Skydd och stöd för utsatta flickor och unga kvinnor är nödvändigt men löser inte problemen med hedersförtrycket i samhället. För detta krävs förebyggande insatser på många områden. Skola och socialtjänst behöver utveckla sitt förebyggande arbete för att stödja utsatta flickor och påverka attityder. Dessa verksamheter behöver också utveckla arbetet med familjer särskilt fäder för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Frivilligorganisationer som kvinnojourer, invandraroorganisationer och andra bör ges stöd för samverkan och engagemang i både stödjande och förebyggande arbete. Enskilda engagerade människors arbete mot hedersförtryck behövs och bör uppmuntras. Kunskap om och aktiviteter i linje med de jämställdhetspolitiska målen och för mänskliga rättigheter bör krävas av alla organisationer som vill ha statligt eller kommunalt stöd för sitt utvecklingsarbete.

Ett långsiktigt arbete är nödvändigt

Hedersproblematik, som är en extrem form av förtryck mot flickor och unga kvinnor, finns i en majoritet av Västra Götalands läns kommuner. Därför behövs stora samhälleliga insatser och ett långsiktigt arbete för att förebygga och motverka både förtryck och brott i hederns namn. Planmässiga förebyggande insatser behöver tas fram på den politiska nivån i kommunerna. Olika myndigheter behöver också ta fram planer och resurser för ett sådant arbete. Skolor, socialtjänst, flyktingmottagande, polis med flera bör liksom frivilligorganisationer av skilda slag engageras i förebyggande och motverkande insatser.

Alla utsatta bör få stöd

Brott och förtryck i hederns namn drabbar både omyndiga flickor och myndiga unga kvinnor. Samhället bör uppmärksamma och stödja båda dessa grupper men också pojkar, både sådana som själva är utsatta och sådana som förväntas föra förtrycket vidare. Alla utsatta ungdomar som ännu inte vågar eller vill stå upp för sina mänskliga rättigheter måste få veta att hjälp och stöd finns och att de också kan få sådant stöd.

Skolan har central betydelse

Grund- och gymnasieskolor spelar en avgörande roll för att upptäcka och stödja utsatta flickor. Metodik för denna viktiga uppgift bör därför finnas på alla skolor. Skolornas förebyggande arbete är särskilt viktigt. Uppgiften att slå vakt om värdegrundens principer inför både elever och föräldrar är en del i detta. Klara gränssättningar har stor betydelse. Det krävs också riktade förebyggande åtgärder om hedersförtrycket till olika elevgrupper.

Socialtjänsten bör stärkas ytterligare

Socialtjänsten ansvarar för att skydda och stödja utsatta flickor och unga kvinnor. En fortsatt utveckling av metodiken i arbetet till stöd för just hedersförtryckta ungdomar är nödvändig. Socialtjänsten måste också arbeta med föräldrar och hela familjer. Metodiken för detta behöver också utvecklas kraftigt. Samverkan och nya effektiva arbetsmetoder på olika områden är av stor betydelse för om socialtjänsten ska kunna fylla sin skyddande och stödjande roll.

Flyktingar måste få information

De verksamheter som tar emot och introducerar flyktingar behöver informera nyanlända föräldrar. Alla måste bli införstådda med det svenska samhällets syn

på mänskliga rättigheter inkl. barns rättigheter och jämställdhet. Metoder bör finnas för att upptäcka utsatta flickor/unga kvinnor och för att påverka föräldrarnas attityder.

Sjukvården är betydelsefull

Inom både den somatiska och psykiatriska vården möter man flickor/unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck. En del av dem som söker hjälp kontaktar ungdomsmottagningar. Alla verksamheter behöver ytterligare kunskap om problematiken. Vidare behöver de utveckla egna metoder för att se och hjälpa dessa utsatta flickor och unga kvinnor

Kvinno- och mansjourer och andra nätverk spelar viktig roll

Kvinnojourer har under många år med mycket begränsade resurser gjort stora insatser för drabbade unga kvinnor. De har också hjälpt omyndiga vidare till annan hjälp. För att även i fortsättningen kunna stödja hedersförtryckta flickor/unga kvinnor behöver kvinnojourenas samhällets stöd.

Det är män (fäder och söner) som utsätter i första hand döttrarna för förtryck och brott i hederns namn. En del pojkar drabbas också av hedersrelaterade brott. Riktade insatser behövs därför till dessa män och pojkar. Mansjourer kan spela en roll i detta arbete. Det kan också behöva utvecklas helt nya manliga nätverk och verksamheter som enbart syftar till att arbeta med de män och pojkar som förtrycker och begår brott i hederns namn

Stärkt utbildning är nödvändig

Myndigheter, organisationer och allmänhet behöver utbildning och mer kunskap om våld mot kvinnor och hedersproblematik. Det är särskilt viktigt för skola, socialtjänst, polis och andra rättsvårdande instanser, hälso- och sjukvård m.fl. som kommer i kontakt med de utsatta flickorna och deras familjer. Kunskapsbehovet gäller både om hedersförtryckets olika uttryck, hur flickorna ska stödjas akut och långsiktigt, hur föräldrar ska påverkas och hur förebyggande arbete kan ske på bästa sätt. Utbildningsinsatser som främjar samverkan mellan olika verksamheter prioriteras. Kunskaper om våld mot kvinnor och hedersproblematik bör successivt läggas in som en obligatorisk del i grundutbildningen för ovan nämnda grupper.

Fortsatt metodutveckling behövs

Metodik för att upptäcka och stödja utsatta flickor och unga kvinnor behöver förstärkas genom långsiktiga och riktade insatser till olika verksamheter. Metodik behöver utvecklas för att påverka föräldrar, särskilt fäder och manliga släktingar, som utsätter sina döttrar för hedersförtryck och brott.

Samverkan

Strukturerad samverkan mellan skola, socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård, frivilligorganisationer inkl. invandrarsorganisationer och trossamfund m.fl. som möter och arbetar för dem som utsätts för hedersförtryck behöver utvecklas och

förstärkas Olika nätverk av handläggare, enskilda aktivister och organisationer behöver stimuleras.

Insatser på nationell nivå

Behov av olika insatser finns i kommuner spridda över hela landet. En del av dessa kan ha svårigheter med att ordna skyddat boende och andra specifika stödinsatser. Vissa resurser kan därför behöva ha en nationell samordning för att skyddet och stödet till utsatta flickor ska bli bra överallt. Samverkan mellan olika län för en del satsningar kan också vara aktuellt. En översyn över vilka frågor och resurser som behöver en sådan nationell samordning och/eller länsamverkan bör därför ske. – Se avsnitt 6, där detta utvecklas mera.

Särskilda insatser för ungdomar som p g a sin sexuella läggning utsätts för hot och våld av närstående

I det fortsatta arbetet till stöd för ungdomar som p.g.a. sin sexuella läggning utsätts för hot och våld av närstående ser Länsstyrelsen framförallt följande som angeläget att göra:

- Förstärka den allmänna informationen om dessa ungdomars speciella och ofta dubbelt utsatta situation.
- Förbättra informationen till dessa ungdomar om hur samhället kan ställa upp för dem. Utveckla metodik för hur socialtjänst, elevhälsa, ungdomsmottagningar m.fl. ska kunna upptäcka och stödja dessa ungdomar.
- Stödja projekt som riktar sig till och kan nå ungdomar vilka p g a sin sexuella läggning utsätts för förtryck och brott av närstående.
- Stödja förebyggande insatser som syftar till att påverka föräldrars och andra närståendes attityder till homo- eller bisexuella söner och döttrar.

Länsstyrelsens roll på litet längre sikt

Länsstyrelsen i Västra Götalands län bör fortsätta att stimulera och samordna arbetet mot hedersförtryck i länet. Utifrån de erfarenheter som vunnits, den samverkan som etablerats och för att på bästa sätt kunna stödja och stimulera det utvecklings- och nätverksarbete som påbörjats föreslås att Länsstyrelsen får ett fortsatt samordningsansvar fram t.o.m. halvårsskiftet 2006.

Regeringsdirektiv, gjorda erfarenheter samt resultat och åtgärdsförslag i länets båda kartläggningar kommer att vara vägledande. Arbetet följs upp fortlöpande. Konkreta handlingsplaner utarbetas för varje år. Arbetet enligt ovanstående förutsätter att det finns en i hedersproblematiken erfaren projektledare på Länsstyrelsen och särskilda projektmedel för olika insatser.

4. Länsstyrelsen i Skåne län

4.1 Genomförda insatser

De 4,5 miljoner som tilldelades Länsstyrelsen i Skåne län har under uppdragets period fördelats på i huvudsak fem insatsområden – start av skyddat boende, utbildning av personal, samordning av myndigheternas insatser, skapande av nätverk mellan myndigheter, trossamfund och frivilligorganisationer samt att uppmärksamma situationen för ungdomar som utsätts för hot och våld på grund av sin sexuella läggning. Utifrån regeringsuppdraget utarbetades ett handlingsprogram för perioden. Merparten av medlen, 3 miljoner kronor, avsattes till projektmedel för start av skyddat boende och för att stimulera det förebyggande arbetet i kommunerna. Fördelningen av medlen ser ut som följer:

Fördelning av medel (per den 18 mars 2004)

	Budget	Utfall
Projektmedel skyddat boende	2 500 000	2 500 000
Projektmedel förebyggande åtgärder	500 000	500 000
Projektmedel våld pga sexuell läggning	250 000	250 000
Nätverksstart, utbildning m.m.	310 000	310 000
Administration	490 000	490 000
<u>Övriga kostnader</u>	<u>450 000</u>	<u>41 000</u>
Summa	4 500 000	4 091 000

En arbetsgrupp bildades för att arbeta med uppdraget. Arbetsgruppen har bestått av en visstidsanställd, en projektanställd (50%), en integrationshandläggare, Länsstyrelsens sakkunnige i jämställdhetsfrågor, en socialkonsulent samt myndighetens barnperspektivhandläggare (huvudansvarig). I styrgruppen för regeringsuppdraget ingick enhetschefen för samhällsbyggnadsenheten, chefen för sociala funktionen, chefen för perspektivgruppen, två kommunala socialdirektörer samt en representant för Polismyndigheten i Skåne.

Projektmedel till skyddat boende och förebyggande arbete

Av beviljade medel avsattes tre miljoner kronor till projektmedel för start av skyddat boende och förebyggande insatser. Regeringen angav inga riktlinjer på hur projektmedlen skulle fördelas. Därför utarbetades egna gemensamma riktlinjer för länsstyrelserna i storstadslänen. Länsstyrelsen bedömde det som angeläget att projektmedel beviljades till hela hedersproblematiken, från det förebyggande arbetet till det akuta skedet och långsiktiga stödarbetet. Länsstyrelsen i Skåne län gjorde följande prioriteringar.

Merparten av projektmedlen, 2,5 miljoner kronor, avsattes till start av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som är utsatta för hedersrelaterat förtryck, hot och våld. Insatser knutna till det skyddade boendet prioriterades också, t ex utveckling av ett stödteam till flickor innan, under och efter placeringen i ett skyddat boende. Målgruppens ålder skulle anges i ansökan. Projektet skulle omfatta utbildning av relevant personal.

En mindre del av projektmedlen, ½ miljon kronor, avsattes till olika typer av förebyggande projekt. Arbete med att stärka flickors och unga kvinnors situation i familj och samhälle, stöd till familjer och stöd till att förebygga/motverka generationskonflikter, utveckla mans- och papparollen och annat attitydpåverkande arbete prioriterades.

Samarbete inom och mellan kommuner prioriterades. Kommuner, kommunägda bolag, myndigheter, organisationer, samfund, stiftelser m fl kunde söka projektmedel. Enskilda personer kunde inte ansöka om medel. Man kunde ej heller ansöka om medel till ordinarie verksamhet, produktion av böcker eller film, mässor av engångskaraktär eller allmänna investeringar. För kommunala sökande krävdes egen medfinansiering motsvarande 50 procent av kostnaden. För övriga sökande krävdes kommunal medfinansiering motsvarande 20 procent av kostnaden.

Möjligheten att söka projektmedel till start av skyddat boende och förebyggande arbete utlystes i september 2003. Ett informationsmöte om projektmedlen hölls den 18 september 2003. Ett 50-tal intresserade deltog på mötet. Slutdatum för att ansöka om medel var den 15 oktober 2003.

Totalt inkom 27 projektansökningar från kommuner, frivilligorganisationer, kommunala intresseföreningar och privata verksamheter. Sex av ansökningarna gällde skyddat boende. Övriga gällde olika typer av förebyggande arbete.

Totalt uppgick ansökt belopp i projektansökningarna till knappt 10 miljoner. Fem av 27 projektansökningar beviljades slutligen medel. De totala kostnaderna för de projekten uppgår till drygt 11,6 miljoner kronor. Länsstyrelsens bidrag uppgår till 3 miljoner kronor, vilket motsvarar knappt 25 procent av projektkostnaderna. En första delrapport från projektägarna har sänts in till Länsstyrelsen under februari månad. Beskrivning av de olika projekten finns i följande avsnitt. Merparten av projekten kommit i gång, men det är för tidigt att uttala sig om insatsernas resultat.

Tabell 2 Beviljade projektmedel till skyddat boende och förebyggande insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar utsättas för hedersrelaterat våld

Sökande	Beviljade medel
Kommunförbundet Skåne (start av familjehemsbank)	1 600 000 kr
Terrafem i Malmö (start av kollektivt skyddat boende)	941 500 kr
Universitetssjukhuset MAS (jagstärkandeterapi som alternativ till kirurgi)	133 000 kr
Islamic Center (dialogprojekt för flickor och deras föräldrar)	165 500 kr
BRIS i Malmö (föräldrainsformation till SFI-kurser)	160 000 kr
Summa	3 000 000 kr

4.2 Motiv för fördelning av medel och bedömning av insatsernas resultat

4.2.1 Skyddat boende

Regeringen har under tidigare regeringsuppdrag prioriterat skyddat boende som ett viktigt insatsområde. Därför avsattes merparten av medlen, 2,5 miljoner kronor, till projektmedel för start av skyddat boende. Sex av 27 projektansökningar gällde att utveckla det skyddade boendet. De sökande var frivilligorganisationer, en kommunal intresseförening samt privat verksamhet. Två projekt beviljades medel för start av skyddat boende. Det ena projektet gäller att skapa en bank av lämpliga familjehem för yngre flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Det andra gäller start av ett kollektivt skyddat boende för unga kvinnor över 18 år som riskerar utsättas för hedersrelaterat våld.

Familjehemsbank

Kommunförbundet Skåne har erhållit ett bidrag motsvarande 1,6 miljoner kronor för ett år för att skapa en bank av familjehem och jourfamiljehem som har särskild kompetens att bemöta yngre flickor som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Bakgrunden till projektet är att Landskrona, Lund, Malmö, Trelleborg och Helsingborg kommun tillsammans med Kommunförbundet Skåne under det andra regeringsuppdragets tid påbörjade ett utvecklingsarbete kring skyddat boende. Idén om att skapa en familjehemsbank uppstod och detta resulterade i att Kommunförbundet Skåne tillsammans med ovannämnda kommuner inkom med en projektansökan till länsstyrelsen under hösten 2003. Målet och förutsättningarna för projektet är i korthet följande. Ett antal (6-10 st) familjehem och jourfamiljehem skall ställas till förfogande för kommunerna inom Skåne län. Hemmen skall vara specifikt godkända för att ta emot flickor med hedersrelaterat problematik. Under en treårsperiod skall man bygga upp rätt kompetens och rätt anpassade former för att ge flickorna men även familjerna rätt stöd.

Projektet har startats upp under våren 2004, varför det är för tidigt att dra några slutsatser eller utvärdera verksamheten. En projektledare har anställts av Kommunförbundet Skåne för samordning av projektet och för att bl.a utarbeta utbildning av jour- och familjehem, metodik för att stödja flickans behov och möta familjens behov av förändring, handledning till familje- och jourfamiljehem samt handläggare inom socialtjänsten för att arbeta med familjen och samordning med polismyndigheten för att säkra personskyddet. Ytterligare en person håller på att anställas.

Kommunal medfinansiering sker genom att kommunerna bekostar placeringskostnaderna inom ramen för respektive kommuns ansvar enligt socialtjänstlagen. Detta motsvarar hälften av de totala projektkostnaderna, 1,6 miljoner kronor. Under de tre första åren planeras verksamheten drivas i projektform med statliga medel.

Kollektivt skyddat boende för unga kvinnor över 18 år

Terrafem i Malmö beviljades 941 500 kronor i projektmedel för sex månader för start av ett kollektivt skyddat boende för unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Målet är att skapa ett kollektivt skyddat boende med 7-10 platser för unga kvinnor mellan 18-25 år. Genom sin rikstäckande telefonjour på flera utländska språk har Terrafem i Malmö tagit emot hundratals samtal från flickor och unga kvinnor som blivit utsatta för hedersrelaterat våld. Terrafem bedriver redan idag ett skyddat boende för dessa kvinnor. Under år 2003 hade Terrafem i Malmö tre kvinnor med hedersrelaterad problematik i deras boende. Behovet av skyddat boende uppges vara större än föreningen har resurser till. Deras erfarenheter av hedersrelaterad problematik är att unga kvinnor som är utsatta för hedersrelaterat våld har mycket större behov av stöd än andra kvinnor. Stöd till kvinnorna skall ges genom hjälp till självhjälp där man hjälper de utsatta flickorna med kontakter med myndigheter, bankärenden, att söka arbete, utbildning, lägenhet m m.

Projektet har startats upp under våren 2004. Terrafem hittat en lokal för det skyddade boendet, en projektledare har anställts och nya jourkvinnor har utbildats under projektperioden.

Kommunal medfinansiering sker genom att Malmö stad delfinansierar Terrafems verksamhet med ett organisationsbidrag på 60 000 kronor.

4.2.2 Övriga insatser

Behovet av förebyggande arbete är minst lika viktigt som det skyddade boendet trots att en mycket liten del av projektmedlen, ½ miljon kronor, avsatts till denna typ av insatser. Av 27 projektansökningar gällde 21 stycken förebyggande insatser. Tre projekt har erhållit medel av Länsstyrelsen. Kvinnokliniken på MAS (Malmö Allmänna Sjukhus) för icke-kirurgisk mottagning för flickor med s k oskuldsproblematik, Islamic Center i Malmö till ett dialogprojekt för flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck samt BRIS (Barns rätt i samhället) för att ta fram föräldrainformation på SFI-kurser.

Icke-kirurgisk terapi till flickor med "oskuldspromatik"

Kvinnokliniken vid MAS har erhållit 133 000 kronor i projektmedel för att erbjuda icke-kirurgisk terapi till flickor som söker hjälp för oskuldspromatik och riskerar utsättas för hedersrelaterat våld. Projektmedel har beviljats för åtta månader. Den centrala frågan från flickor som kommer från hederskulturer kretsar kring oskulden och mödomshinnan. Tidigare har sjukvården och ungdomsmottagningar inte utfört undersökningar av mödomshinnan trots att flickan eller familjen önskat detta. Alternativet har då varit att de vänt sig till privatkliniker för kirurgisk operation av mödomshinnor. Mottagningen vid Kvinnokliniken på MAS vill genom projektet öppna upp för en gynekologisk undersökning där fokus skall ligga på jagstärkande terapi i stället för kirurgisk terapi. Mottagningen vill således inte avvisa flickor eller familjer som önskar få mödomshinnan undersökt.

Projektet har startats upp under våren 2004. Inom projektets ram har två hälsoinformatörer projektanställts, vars uppgift är att parallellt med gynekologisk mottagning erbjuda samtal om kroppskänedom, reproduktiv hälsa, sex och samlevnad. Kunskapsinhämtning och informations spridning om projektet till skolsköterskor och skolläkare i Malmö, mödravårdscentraler m fl har även utförts. Under projekttiden har sju flickor remitterats till mottagningen p g a oskuldspromatik. Remitterande instanser har varit skolsköterska, skolläkare, psykiater, gynekolog, kuratorer och social fältarbetare. Projektledarens erfarenheter visar att det under projektidens korta period (3 månader) finns ett uppdämt behov för den verksamhet som mottagningen erbjuder. Detta baseras på att antalet patienter tredubblats sedan projektet blev känt.

Dialogprojekt för flickor

Islamic Center i Malmö har erhållit 165 500 kronor i projektmedel till projektet "Tjejsnack", ett dialogprojekt för invandrarflickor som syftar till att stärka flickorna i deras egen identitet och att motverka patriarkaliska strukturer inom familjen. Projektmedel har beviljats för ett år. Genom temakvällar och föreläsningar skall frågor om mänskliga rättigheter, gränser för kränkning och övergrepp, könsroller, makt och identitet belysas. Det planeras även för att skapa en tjejjour öppen för rådgivning och hjälp.

Projektet startades upp i januari 2004. Inom projektets ram har en projektledare anställts. Projektverksamheten har bestått av kontakter med flickor för att få idéer till temakvällarnas program utifrån de problem som flickorna lyfter upp. Projektägarens erfarenheter är att problem med flickors utsatthet är större än de trott. Att Islamic Center står bakom projektet anses som positivt av de flickor de kommit i kontakt med inom projektet, eftersom de menar att de får föräldrarnas godkännande att delta i aktiviteterna.

Föräldrainsformation genom SFI-kurser

BRIS region Syd har erhållit 160 000 kronor till ett attitydpåverkande projekt för att stärka flickors rätt till ett eget liv. Projektmedel har beviljats för ett år.

Syftet med projektet är att producera riktade videoinspelningar som rör föräldraskap och andra vuxenrelationer. Projektets målgrupp är vuxna med utländsk bakgrund som erhållit permanent uppehållstillstånd och som finns inom verksamheter med svenskundervisning för invandrare (SFI-kurser). På detta sätt önskar man i ett tidigt skede förändra djupt rotade attityder och föreställningar utan att uppträda fördomsfullt eller kränkande.

Eftersom projektet är i startgroparna är det för tidigt att säga något om resultaten. Videon planeras att användas från höstterminen 2004.

Utbildningsinsatser och attitydpåverkande arbete

Under hösten 2003 och våren 2004 genomförde Kommunförbundet Skåne med hjälp av medel från Länsstyrelsen en utbildningsserie för socialtjänstens personal. Temat för utbildningen var socialtjänstens arbete, hedersproblematikens mekanismer, handlingsplaner, hur frivilligsektorn möter utsatta flickor m m.

I januari 2004 anordnades en kommunkonferens om ”Jämställd integration eller integrerad jämställdhet?”. Syftet med konferensen var att bidra till debatten om jämställdhet och integration. Mänskliga rättigheter, frågor om makt, etnicitet, kön och arbete samt hedersrelaterat våld var några teman under konferensen. Ett 100-tal tjänstemän och politiker som arbetar med frågor som rör jämställdhet, integration eller diskriminering/mångfald deltog.

I mars 2004 anordnade Länsstyrelsen två utbildningsdagar om hedersrelaterat våld. Temat för dagarna var hederskulturens mekanismer, hur man upptäcker och bemöter hedersrelaterat våld, hur man arbetar i ett skyddat boende, stödjer flickan och arbetar med familjen. Målgruppen för konferensen var i första hand skolpersonal, men även personer från socialtjänst, ungdomsmottagningar, polis, frivilligorganisationer, kvinnokliniker, ungdomshem m fl medverkade. Ungefär 560 personer deltog sammanlagt under de två utbildningsdagarna.

Länsstyrelsen har påbörjat ett försöksarbete med att sprida information om jämställdhetslagstiftningen och jämställdhetspolitiken. Detta görs dels genom att Länsstyrelsen erbjuder sig att komma ut till invandrarföreningar, dels genom ett samarbete med Lernia i Malmö, som ansvarar för svenskundervisningen för invandrare (SFI). Syftet med samarbetsprojektet med Lernia är att förbättra informationen om jämställdhet för nyanlända som deltar i SFI-kurser. Intresset bland invandrarföreningar har än så länge varit litet men frågan om jämställdhet har satts på föreningarnas agenda. Arbetet kommer att fortsätta och intensifieras under år 2004. Länsstyrelsen avser även att utarbeta skriftlig information om jämställdhet både på svenska och de största invandrar språken, vilken skall kunna användas både i introduktionen av nyanlända och i skolan.

Samordning och samverkan på regional och kommunal nivå

Samordning och samverkan på regional nivå har skett genom att Länsstyrelsen under perioden startat upp ett regionalt nätverk mot hedersrelaterat våld. Ett 40-tal representanter från myndigheter och organisationer, bland annat

Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Integrationsverket, Migrationsverket, Myndigheten för skolutveckling, Region Skåne, Kommunförbundet, representanter från skola, ungdomsmottagningar, socialtjänsten, frivilligorganisationer (invandrарorganisationer, kvinnojourer, barnrättsorganisationer), trossamfund ingår i det. Nätverket skall vara pådrivande och rådgivande i länet för att bekämpa våld mot kvinnor, där fokus skall ligga på hedersrelaterat våld t o m år 2006. Nätverksmedlemmarna skall redovisa problem, anordna utbildningar, informera varandra och fungera som kunskapsspridare och attitydpåverkare i respektive organisation/förening. Delar av nätverket kan utvecklas till ett regionalt expertteam. Fyra nätverksträffar har anordnats under regeringsuppdraget. Arbetet med nätverket kommer att vidareutvecklas under år 2004.

Länsstyrelsen har gjort en uppföljning av hur det kommunala samarbetet och utvecklingsarbetet fortlöpt sedan kommunkonferensen våren 2003. På kommunkonferensen stimulerades det inomkommunala samarbetet genom att kommunvisa grupper bildades där de diskuterade hur kommunen skulle gå vidare i sitt arbete i frågan om hedersrelaterat våld. Uppföljningen gjordes våren 2004 genom att skicka en enkät till samtliga kommuners socialchefer. I enkäten ställdes frågor om kommunen inom ramen för socialtjänstens ansvar genomfört riktade insatser kring hedersproblematiken under det gångna året. Frågorna gällde om socialtjänsten utvecklat samverkan med myndigheter/organisationer, handlingsplaner, nya rutiner/metoder för exempelvis riskbedömningar, nya boendelösningar för våldutsatta ungdomar eller utvecklat nya stödinsatser till våldutsatta ungdomar och deras familjer.

Resultatet från enkäten visar att flertalet av de skånska kommuner som besvarat enkäten anser att de har ökat sin handlingsberedskap i arbetet mot hedersrelaterat våld, dels genom utbildning och dels genom ökat samarbete med till exempel andra kommuner, myndigheter eller berörda aktörer i frågan. De kommuner som har och är berörda av hedersproblematik är angelägna om att ytterligare öka beredskapen inför framtiden inte bara genom kunskap om riskbedömning och ökat antal platser i skyddat boende utan även genom utvecklandet av riktade insatser inom skola och bland nyanlända flyktingar. Fyra av kommunernas socialtjänster har hittills tagit fram eller håller på att ta fram handlingsplaner eller motsvarande för arbetet med hedersrelaterat våld. I en av dessa kommuner pågår en utveckling av samtalsmetodik för att stödja föräldrarna att ge flickan större handlingsutrymme.

Resultatet visar att socialtjänsten, inom kommuner som möter hedersrelaterat våld, samarbetar med andra myndigheter och berörda aktörer i frågan. Dessa samarbetspartners består ofta av polis, skola, hälso- och sjukvård, i vissa fall även åklagare och kvinnojourer. Det finns även samarbete över kommungränserna för att i de fall det krävs placera flickan i skyddat boende utanför kommunen.

Kommuner som anser att problemet är av marginell eller obefintlig karaktär menar att de tänker vidta åtgärder först om och när man upptäcker att ett behov

i kommunen uppstår. Dessa kommuner menar att hedersproblematiken ingår i den befintliga verksamheten kring våld som riktar sig mot kvinnor och barn i allmänhet.

Trots utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld till socialtjänsterna i Skåne är osäkerheten fortfarande stor om hur man ska gå tillväga avseende riskbedömning och förebyggande arbete med hela familjen. Det man uttryckligen behöver hjälp med inom socialtjänsten är att utveckla metoder för att arbeta med hela familjen för att på lång sikt kunna hjälpa inte bara flickan utan även familjens alla medlemmar att motverka hedersrelaterade brott. Många kommuner menar att det inom ramen för socialtjänsten finns behov av ett rådgivande expertteam dit man kan vända sig för att få råd och stöd i arbetet.

Uppmärksamma situationen för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld på grund av sin sexuella läggning

Länsstyrelsen i Skåne län har beviljat RFSL rådgivningen Skåne 250 000 kronor i projektmedel för att under ett års tid uppmärksamma situationen för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld på grund av sin sexuella läggning. Uppdraget är att kartlägga omfattningen av problemet i Skåne län, redovisa vilka insatser som görs idag och föreslå hur olika samhällsaktörer bättre kan bistå dessa ungdomar framöver. I uppdraget ingår även att öppna dialog med de organisationer som kommer i kontakt med de utsatta ungdomarna.

Hederskultur och hedersrelaterat våld är ett komplicerat begrepp. Följande arbetsbegrepp används av RFSL. Stark kontroll som utövas mot någon i släkten med hänvisning till den skam släkten drabbas av om någon bryter mot normen som gäller för gruppen. Med våld menas alla slags trakassering, kränkning, diskriminering, hot om våld och våld, samt att bli utestängd från grupp gemenskapen.

Projektet startades upp i november 2003 och beräknas vara avslutat i november 2004. Arbetet har hittills bestått av ett planerings- och förberedelsearbete. Det är för tidigt för att uttala sig om hur situationen är i länet. Under projektperioden har projektägaren försökt få fram kunskap om målgruppen homo- och bisexuella ungdomar mellan 13-25 år som riskerar hedersrelaterat våld på grund av sin sexuella läggning. Mycket lite information finns och kartläggningen är banbrytande. Projektägaren har hämtat in kunskaper bland annat från NAZ-projektet i London.

En enkät har skickats till samtliga skånska kommuners socialtjänst. De få inkomna svaren visar på att situationen inte verkar vara synlig. En enkät har även skickats till skolstyrelser, polisen och ungdomsmottagningar. Genom annons, affisch, banner på hemsida länkad till en anonym enkät och speciell e-postadress försöker man nå dessa ungdomar. De har börjat finna nya intervjupersoner och har kontakt med en 17-årig pojke som lever under den hedersrelaterade problematiken.

Övrigt

Informationsarbete om regeringsuppdraget och frågor om hedersrelaterat våld har gjorts genom medverkan på olika utbildningar, nätverksträffar och kontakter med media.

Under perioden har Länsstyrelsen i Skåne län gett stöd till länsstyrelserna i Kalmar, Blekinge, Jönköpings, Kronobergs och Hallands län i deras kartläggningsarbete. Ett samarbete med storstadslänen har även förekommit.

4.2.3 Bedömning av insatsernas resultat

Genom att utlysa möjligheten att ansöka om projektmedel till skyddat boende och förebyggande arbete har frågan om hedersrelaterat våld satts på många aktörers agenda, främst frivilligorganisationers. Intresset för att ansöka om projektmedel för utvecklingsarbete förväntas öka till nästa ansökningsomgång.

Samtliga projektägare som beviljats medel av länsstyrelsen för utveckling av skyddat boende eller förebyggande arbete befinner sig i uppstartsfasen av sitt arbete. Därför är det för tidigt att uttala sig om insatsernas resultat. Under år 2004 kommer länsstyrelsen att följa utvecklingen av projekten. För att kunna mäta effekterna och kvalitén av verksamheterna måste projekten utvärderas. Planeringen för hur en sådan utvärdering kan ske påbörjas under våren 2004.

Många myndigheter, organisationer m fl har mobiliserats och ökat sin kunskap i frågan genom det nätverksarbete, informationsinsatser och utbildningsinsatser som genomförts. Främst skolpersonal har nåtts via utbildningsdagarna.

Genom medias fokusering på frågan om hedersrelaterat våld, myndigheters ökade medvetenhet/kunskap, påbörjade utvecklingsarbete och handlingsberedskap förväntas antalet utsatta flickor som söker samhällets hjälp att öka. Det finns dock inga uppgifter om antalet flickor som sökt hjälp från myndigheter och frivilligorganisationer ökat eller minskat under perioden.

Genom uppföljningen av socialtjänstens utvecklingsarbete i fråga om hedersrelaterat våld (se avsnitt 4.2.2) kan man skönja ett visst utvecklingsarbete i kommuner där hedersproblematiken är stor. Många kommuner anser att de har ökat sin handlingsberedskap i arbetet mot hedersrelaterat våld. Andra kommuner menar dock att behovet av särskilda insatser för denna grupp inte behövs så länge problemets omfattning är så litet. Dessa kommuner menar att befintliga stödinsatser är tillräckliga. Andra kommuner menar att de inte kan göra något på grund av resursbrist i kommunen. Trots utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld till socialtjänsterna i Skåne är osäkerheten fortfarande stor om hur man ska gå tillväga avseende riskbedömning och förebyggande arbete med hela familjen. Det finns i många kommuner ett samarbete med andra myndigheter i frågan, främst inom ramen för befintligt arbete mot våld mot kvinnor och barn. Ett fåtal kommuner har tagit fram eller håller på att ta fram handlingsplaner eller motsvarande för arbetet med hedersrelaterat våld.

4.3 Hur bör det fortsatta arbetet bedrivas?

I kapitel 6 ges förslag på åtgärder för det fortsatta arbetet för samtliga länsstyrelser inklusive storstadslänen. Dessa förslag kommer att beaktas i det fortsatta planeringsarbetet tillsammans med riktlinjer i det nya regeringsuppdraget. Utifrån detta kommer ett nytt handlingsprogram att utarbetas för kommande uppdragsperiod. Vid sidan av detta kommer Länsstyrelsen i Skåne län att fortsätta det påbörjade arbetet som beskrivits i kapitel 4. I det fortsatta arbetet bör följande områden prioriteras:

Skyddat boende

- stimulera utvecklingen av olika former av skyddat boende genom projektmedel.
- följa och sprida erfarenheter av de projekt som beviljats medel av Länsstyrelsen i Skåne län för start av skyddat boende,
- åstadkomma erfarenhetsutbyte med olika former av skyddat boende för denna målgrupp,
- göra en resursinventering av befintliga insatser av skyddat boende som finns i länet.

Stödjande och förebyggande arbete

- stimulera utvecklingen av det förebyggande arbetet genom projektmedel,
- följa och sprida erfarenheter av de projekt som beviljats medel av Länsstyrelsen i Skåne för förebyggande arbete,
- fortsatt samverkan och erfarenhetsutbyte genom nätverk m m för att stödja metodutvecklingsarbetet inom olika verksamheter, t ex inom socialtjänsten, skola, ungdomsmottagningar, frivilligorganisationer främst i de kommuner där det finns ett problem med hedersrelaterat våld,
- stimulera arbetet med att öka handlingsberedskapen och utarbeta handlingsplaner i kommuner/verksamheter där det finns ett problem med hedersrelaterat våld,
- göra en resursinventering av verksamheter med långsiktigt stöd för flickor och deras familjer samt vilka förebyggande insatser som finns i länet är även en prioriterad uppgift,
- utbildningsinsatser för verksamheter som är berörda av frågan.

5. Övriga länsstyrelserns insatser

5.1 Allmänt om kartläggningen

Samtliga länsstyrelser utanför storstadslänen fick i uppdrag att kartlägga behovet av insatser för flickor/unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Varje län har utformat sin kartläggning utifrån de allmänna direktiv som fanns i regeringsbeslutet och sina lokala förutsättningar. Storstadslänen har varit rådgivande i kartlägningsarbetet i den mån länen efterfrågat hjälp. I diskussion med länen pekades följande områden ut som särskilt viktiga insatsområden: skyddat boende, utbildning av personal, samordning av myndigheters arbete, nätverk, information och attitydpåverkan m m.

Det finns både likheter och olikheter i länens kartläggningar. Nästan samtliga län har fokuserat på att kartlägga vilka behov av insatser som behövs för denna grupp, men även problemets omfattning, d v s antalet flickor och unga kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Val av kartläggningsmetod samt informanter är likartade. Val av frågeställningar, åldersgrupp och undersökt tidsperiod varierar. Detta har försvårat arbetet med att sammanställa en nationell rapport eftersom resultaten, speciellt de kvantitativa, inte är jämförbara.

5.2 Metod och genomförande

Det finns likheter i genomförandet av länens kartläggningar, men även stora olikheter. Likheterna består i likartat val av kartläggningsmetod. Länen har använt sig av både enkäter och intervjuer för att få kännedom om problemets omfattning, d v s hur många flickor och unga kvinnor som varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck under en viss tidsperiod, men även behovet av insatser för denna grupp. Intervjuerna har varit både individuella och i grupp.

Samtliga län har vänt sig till många olika informanter, men det finns en viss variation mellan länen. Representanter från socialtjänst, skolor, frivilligorganisationer t ex kvinnojourer samt organisationer med personer med utländsk bakgrund har medverkat i så gott som samtliga kartläggningar. I mer sällsynta fall har familjerådgivning, öppenvård inom primärvård, utsatta flickor och deras familjer, flyktingssekreterare, brottsofferjourer, familjehemskonsulenter m fl tillfrågats.

Frågeställningarna varierar mellan länen. De flesta län använder frågeställningar som täcker antalet flickor/unga kvinnor som haft kontakt med myndigheter/organisationer. Gällande flickornas och de unga kvinnornas utsatthet använder vissa län preciserade frågeställningar om hedersrelaterat våld och förtryck på en femgradig skala, från starkt begränsande kontroll till tydligt hot till livet. Andra län använder i sina kartläggningar opreciserade frågeställningar om hedersrelaterat våld och förtryck. Ett av länen använder

frågeställningar om alla former av mäns våld mot kvinnor, där det hedersrelaterade våldet och förtrycket inte redovisas i synnerhet. Ett län har valt att endast kartlägga insatser i länet som finns/behövs för målgruppen. Två av länen har inte kartlagt denna fråga kvantitativt utan uppger bara att behovet finns.

Den åldersgrupp som omfattas av kartläggningarna varierar. Spännvidden är stor, från en viss precisering (flickor under 18 år och unga kvinnor mellan 18 – 25 år) till en oklart definierad åldersgrupp (flickor/unga kvinnor utsatta för mäns våld och hot). Några län har belyst skillnader i hur barn/ungdomar under respektive över 18 år drabbas.

Den undersöka tidsperioden varierar också. Några av länen har undersökt problemets förekomst under år 2002 och/eller under år 2003. Tidsperioden för kartläggningen varierar mellan 3 år i något län och 1 år i andra.

Vissa län har försökt identifiera antalet dubbelräkningar för att undvika att samma flicka synliggörs på flera ställen i statistiken, medan andra län inte gjort det.

5.3 Resultat

Resultatet är svårt att sammanställa på ett korrekt sätt då frågeställningar, den kartlagda målgruppen m fl varierat mellan länen. Några generella resultat kan dock formuleras.

Resultaten från länen visar att det i samtliga län finns flickor/unga kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. I några län är problemet koncentrerat till ett mindre antal kommuner med större städer. I andra län möter man problematiken också i kommuner med enbart mindre tätorter.

Samtliga län rapporterar att både minderåriga och flickor över 18 år drabbats av hedersrelaterat våld och förtryck. I många län är gruppen över 18 år något större än gruppen minderåriga. Risken för att bli utsatt för hot till livet bedöms vara större för flickor över 18 år, medan flickor under 18 år bedöms vara utsatta för starkt begränsande kontroll och leva i rädsla. I takt med att flickan blir äldre blir hon mindre fri och mer medveten om sin ofrihet, vilket intensifierar hotet om och risken för våld. När en flicka söker hjälp och ger sig till känna för myndigheter kan detta medföra att ett förtryck som varit någorlunda lindrigt omedelbart kan intensifieras och risken för våld stärkas.

Länsstyrelserna redovisar tillsammans för 1500-2000 kända fall hos myndigheter och organisationer. Antalet kända fall måste ses som en grov uppskattning av problemets omfattning och är inte statistiskt tillförlitliga på grund av länets olika val av frågeställningar, åldersgrupper, tidsperioder m m. Utöver det redovisade antalet tillkommer ett oidentifierat mörkertal av flickor/unga kvinnor som skulle behöva samhällets stöd men av olika skäl ej vågar söka detta.

Bedömning av vilka verksamheter som mest mött och arbetat med utsatta flickor/unga kvinnor är betydelsefull av flera anledningar. En sådan

information ger kunskap om vilka verksamheter som de utsatta hittills har sökt sig till och vågat lita på. Kunskapen om vilka verksamheter som faktiskt haft kontakt med dessa flickor och unga kvinnor omtalar också var förstärkningsresurser kan behövas. Informationen berättar också, att en del verksamheter som borde kunna komma i kontakt med många av dessa fall ändå inte gör detta. Dessa kan då ha behov av att särskilt se över sin metodik för att se dessa flickor/unga kvinnor och deras familjer och för att ge adekvat hjälp. Kartläggningarna visar att det främst är personal/vuxna inom skolan och frivilligorganisationer (ex kvinnojourer) som haft kontakt med de utsatta. Personal inom socialtjänst och ungdomsmottagningar har också haft kontakt med de utsatta. Däremot har polis, flyktingmottagande m fl verksamheter betydligt färre kontakter med hedersrelaterade problem. Skolan lyfts fram som en viktig aktör i det fortsatta arbetet för att den är den första instans där flickornas situation kan uppmärksammas.

De kvalitativa aspekterna, mer än de kvantitativa aspekterna i kartläggningarna, är till stor del samstämmiga för alla län. Länen bedömer generellt sett att det finns en god grund för att bemöta denna problematik inom länet i förhållande till problemets storlek. Samtliga län bedömer dock att det finns ett stort behov av utbildningsinsatser och förebyggande insatser för att motverka det hedersrelaterade våldet. Man efterfrågar utbildning om hederskulturens mekanismer och särdrag, men också utbildning om metodik för förebyggande verksamhet och det långsiktiga stödarbetet.

5.4 Behov av insatser

Länen bedömer att det finns en god grund i länen för att bemöta denna problematik i förhållande till omfattningen av det synliggjorda våldet och förtrycket, d v s baserat på antalet kända fall bland myndigheter, organisationer m fl. Samtliga län bedömer att det finns ett stort behov av utbildningsinsatser och förebyggande insatser för att motverka det hedersrelaterade våldet. Behovet av skyddat boende anses mindre prioriterat och i det fall ett utvecklingsarbete behövs handlar det mer om kvalitativa än kvantitativa aspekter av skyddat boende.

5.4.1 Skyddat boende

Det råder konsensus bland länen om att skyddat boende som insatsområde - med olika grader av skydd - behövs i det fortsatta arbetet. Behovet av skyddat boende anses vara för litet i de flesta län för att nya former av skyddat boende skall tillskapas regionalt. Samtliga län bedömer att det finns behov av en länsövergripande och nationell samordning för att lösa frågan och att små kommuner kan behöva särskilt ekonomiskt stöd om de skulle drabbas av orimligt stort behov av skyddat boende.

Olika former av skyddat boende behövs. Några förslag från länen är att skapa ett gruppboende för vissa flickor för att motverka att flickorna isoleras, att det skall finnas jourhem med samma kulturella bakgrund som flickan och att det bör skapas en bank av familjehem med spetskompetens för denna problematik.

Det län som kartlade mäns våld mot kvinnor generellt, där både kvinnor från minoritets- och majoritetskulturer ingått, lyfter fram att det är stor brist på lägenheter både för skyddat boende och ordinärt boende.

Länens uppfattning är att man i det egna länet inte bör skapa ett eget specifikt boende i de fall där hoten är mycket starka. Ett problem för små kommuner är nämligen att skyddat boende inom den egna kommunen inte kan ges då säkerhet inte kan garanteras. Skyddet och stödet i det skyddade boendet bör förbättras inte endast gällande den utsattas fysiska säkerhet utan också det psykologiska. De vuxna som möter de utsatta under olika faser i processen i alla former av skyddat boende behöver ha kompetens att uppmärksamma, förstå, bedöma och hjälpa flickan/kvinnan igenom den psykologiska processen, som vanligtvis är omfattande och långvarig. Det behövs stödinsatser till flickan t ex genom självständighetsträning. De vuxna bör ha förståelse för flickans ambivalens att återvända till familjen, kunskap om innebörden av att ha skyddade personuppgifter och om att eventuellt bemöta flickans familj på ett korrekt sätt. Några län lyfter fram att det finns en osäkerhet och råder olika uppfattningar om huruvida jour- och familjehem ur säkerhetsskäl kan vara en familj med samma härkomst som flickans.

Antalet flickor/unga kvinnor i behov av skyddat boende uppges inte entydigt i kartläggningarna och är på grund av nämnda problem i avsnitt 5.1 och 5.2 omöjligt att ange exakt. Därför kan det göras endast en mycket grov uppskattning. Denna uppskattning har gjorts utifrån det totala antalet placeringar i skyddat boende, omhändertaganden, polisanmälningar i de län där sådana uppgifter finns. Utifrån denna beräkning uppskattas behovet av platser i skyddat boende vara ca 10 - 15 procent av det totala antalet rapporterade fall, vilket innebär ett behov av totalt 150 till 300 platser. Detta bör ses endast som en riktgivande siffra och behovet av platser kan snabbt komma att ändras.

Storstadslänens satsningar med att utveckla det skyddade boendet i respektive län under år 2004 planeras resultera i ca 60 skraddarsydda platser för denna grupp av flickor/unga kvinnor. Storstadslänen vet inte om dessa platser räcker, eftersom det inte framgår av tidigare kartläggningar hur många platser man redan har i länen och hur många som ytterligare behövs. I första hand planeras de skraddarsydda platserna stå till förfogande för behövande i det egna länet, men långsiktigt planeras platserna stå till förfogande för hela landet. Det sker redan idag ett ”utbyte” av flickor och platser mellan länen, inte minst mellan kvinnojourerna. En nationell inventering bör göras av antalet flickor/unga kvinnor som placerats i skyddat boende och befintliga platser i skyddat boende för att planera för nya platser och åstadkomma en nationell samordning.

5.4.2 Förebyggande åtgärder

Även om det finns konsensus om att det skyddade boendet behöver förbättras finns det en klar uppfattning om att förebyggande åtgärder är den viktigaste åtgärden för att motverka uppkomsten av hedersrelaterat våld och förtryck. Då man i vissa län ännu inte anser sig ha tillräcklig kunskap om det förebyggande arbetet pekar man inte ut någon särskild åtgärd eller inriktning för detta arbete.

Dessa län efterfrågar stöd och riktlinjer för att utveckla det förebyggande arbetet. Från andra län framhålls betydelsen av en mycket bred satsning. Det gäller t ex åtgärder för att stödja utsatta flickor, påverka attityder bland både pojkar och flickor i skolan, utveckla olika former av arbete med familjerna, få igång olika former av nätverk, engagera invandrarorganisationer och andra frivilligorganisationer, vidta både allmänna och specifika informationsinsatser, öka kunskapen hos olika myndigheter samt utveckla samarbete och samverkan mellan olika myndigheter och frivilligorganisationer.

Några konkreta förslag på åtgärder är skolans centrala roll med dess möjligheter att förmedla budskap och information genom undervisning och kontinuerliga föräldrakontakter, bilda flick- och pojkgrupper med olika värderingsövningar kring mans- och kvinnorollen för att uppnå ett mer jämställt tankesätt, diskutera sex och samlevnad eftersom många ungdomar inte vet hur kroppen fungerar och att arbeta med flickornas självförtroende och självkänedom.

Andra exempel är att i ett tidigt skede nå invandrade personer för att informera om och diskutera skyldigheter och rättigheter i Sverige, mänskliga rättigheter, mannens och kvinnans lika värde, barnuppfostran m m. Hemspråksundervisningen och kursen svenska för invandrare bör utnyttjas i detta arbete. Ett annat förslag är att bilda föräldragrupper och att erbjuda invandrade personer svenska värdfamiljer eller kontaktfamiljer när de kommer till Sverige.

Några län påpekar att man måste sätta frågan om hedersrelaterat våld i ett större sammanhang. Detta gäller t ex kopplingen till integrationsfrågor när det gäller problem med boendesegregation och etnisk segregation på arbetsmarknaden som en bidragande orsak till att hedersrelaterat våld och förtryck uppstår. I något län beskrivs flickornas familjer stå utanför det svenska samhället. Andra län menar att man måste fokusera på de ojämlika maktförhållanden som råder mellan kvinnor och män som en grundförutsättning för att förstå och arbeta mot olika former av mäns våld mot kvinnor av vilka hedersrelaterat våld och förtryck är en.

5.4.3 Behov av utbildning av personal

Samtliga länsstyrelser uppger att det finns ett stort behov av utbildning och fördjupade kunskaper för alla verksamheter som berörs av problematiken. Det gäller kunskaper om hederskulturens mekanismer och specifika särdrag, metodik för olika verksamheters stöd till de utsatta, metodik för arbetet med föräldrar och riskgrupper och hur ett effektivt förebyggande arbete ska kunna ske m.m. Följande frågeställningar lyfts fram. Vad innebär hedersbegreppet? Vilka konsekvenser kan det få för flickor? Vilka traditioner och seder finns och vad innebär dessa för agerandet i familjen? Hur ser pojkarnas situation ut? Hur fungerar familjesystemet? Hur kan flickan skyddas under den rättsliga processen? Hur kan flickans säkerhet garanteras? Man efterlyser kunskap om hur myndighetspersoner kan hantera ”kulturkrockar” utan att verka

fördömande, ökad juridisk kunskap samt kunskap om hur man kan lära sig tolka signaler från flickor som inte tar kontakt med någon vuxen.

Utbildning inom kvalificerat relationsarbete inom familjen och förebyggande verksamhet lyfts även fram. Andra exempel är utbildning inom socialtjänsten för hur man gör riskbedömningar i alla skeden av ärendet (innan, under och efter placering). För skolan föreslås inte endast utbildning, utan även tid och stöd att utveckla metoder för att möta utsatta flickor och att upprätta generella och individbaserade handlingsplaner.

5.4.4 Behov av ett nationellt expertteam och nationell kunskapsbank

Några län påpekar att det finns ett behov av ett specialistteam dit handläggare, främst inom socialtjänsten, kan vända sig för att få råd och stöd i sitt arbete. Teamet föreslås bestå av personer med djup sakkunskap i dessa frågor från t ex polis, socialtjänst, skola och sjukvård. Teamets uppgift föreslås bland annat vara att skaffa sig en omfattande specialistkunskap och kunskap om ämnet, vilka metoder som varit verksamma i arbetet med flickorna och deras familjer och ha kunskap om vilka resurser som finns att tillgå i landet (boende, behandlingsalternativ).

5.4.5 Samverkan, samordning med myndigheter och frivilligorganisationer

Behovet av samordning och samverkan mellan myndigheter och mellan myndigheter och frivilligorganisationer har poängterats av samtliga länsstyrelser. Det finns behov av att öka de samverkande myndigheternas och organisationernas kunskaper om varandra, såsom vilket ansvar och agerande, vilka befogenheter, vilka resurser respektive aktör har. Länen lyfter fram att samverkan och samordning bör förbättras i den akuta situationen, i det långsiktiga behandlingsarbetet och i det förebyggande arbetet. Brister i samsynen hos berörda myndigheter och organisationer har bland annat resulterat i att olika budskap förmedlats till flickan och hennes familj. Sådana brister borde kunna rättas till genom samverkan. Det lyfts även fram att kvinnojourerna har mycket erfarenhet och kunskap som skulle kunna utnyttjas bättre. I samtliga rapporter är det direkt uttalat eller underförstått att man anser att länsstyrelserna ska fortsätta att fungera som samordnare och stimulator för insatser runt hedersproblematiken.

Flera län påpekar, att myndigheter som är ansvariga för olika former av offentliga verksamheter bör se till att särskilda handlingsplaner upprättas. Detta behov anses gälla inom t ex skola, socialtjänst, flyktingmottagande.

6. Det fortsatta arbetet

Utifrån de uppgifter som samlats in från varje län kan det totala antalet som lever under förtryck och utsätts för begränsningar, hot, våld och brott i hederns namn uppskattas till mellan 1 500 och 2 000 i hela landet. Många anger samtidigt att det säkert finns stora mörkertal.

Följande förslag utgår från förutsättningen att länsstyrelserna under den aktuella insatsperioden 2004-2006 har ett regionalt samordningsansvar som regeringens företrädare i länen. Det förutsätts också att det på nationell nivå finns en referensgrupp med företrädare för berörda departement och verk samt kommun- och landstingsförbund m.fl..

6.1. Skyddat boende med stöd för utsatta flickor och unga kvinnor

Vilka ska prioriteras till skyddat boende.

Flickor och unga kvinnor, som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterade brott. Även pojkar bör uppmärksammas även om de bara utgör en liten del av alla barn och ungdomar som drabbas.

Antalet³ skyddsplatser som behöver ordnas

Antalet uppskattas till att motsvara mellan 10 och 15 procent av den totala volymen rapporterade flickor, vilket innebär ett behov av totalt 150 till 300 skyddsplatser. Uppbyggnaden startar under år 2004 och skyddsplatserna bör vara fullt utbyggda vid halvårsskiftet 2006.

Former av skyddade boenden

Olika former av skyddat boende bör organiseras för flickor och unga kvinnor som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterade brott. Det kan vara enskilt boende med personligt stöd, kollektivt boende i hem för vård och boende i familjehem, jourhem, skyddslägenheter och skyddade utbildningsplatser t.ex. på folkhögskolor. Boenden kan drivas i såväl kommunal som privat regi, men placering kommun handlar alltid upp och privata boenden ska ha vederbörliga tillstånd för att drivas. I kollektiva boendeformer bör det finnas en begränsning i antalet samtidigt placerade flickor. Man bör inte blanda ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld med ungdomar med andra problem. För samtliga boendeformer krävs särskilda säkerhetsanordningar. Det bör också finnas utslussningslägenheter att tillgå efter den akuta fasen.

³ Antalet beräknas på aktuella kända fall. Samtliga länsstyrelser uppger samtidigt att de räknar med ett signifikant mörkertal. Den aktuella siffran är därmed underskattad och kan förändras framöver.

Stöd till de skyddade flickor och unga kvinnor

I samtliga boendeformer ska det finnas professionellt stöd till de utsatta barnen och ungdomarna. Många behöver också vård. Stödets/vårdens innehåll och omfattning liksom det skyddade boendets varaktighet bestäms utifrån hotbilden och individuella behov. Individuella fleråriga utvecklingsplaner bör tas fram för de ungdomarna som placeras i skyddat boende.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

För att bereda likvärdigt skydd bör det finnas en nationell samordning av olika former för skyddat boende. I detta ingår dels att inventera samtliga befintliga placeringsoptioner, dels att se till att man på ett enhetligt sätt planerar, ställer i ordning och följer upp kvalitén i skyddsplatserna. Den/de organisationer som får det nationella samordningsuppdraget, t.ex. länsstyrelserna i storstadslänen, kan fungera som sluss och garant för likvärdigt stöd, kvalitet och säkerhet samt för att placeringarkostnaden inte skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Ev. tvister som kan uppstå mellan myndigheter/individer och organ på regional och lokal nivå när det gäller beslut om och kostnader för placering måste hanteras på ett enhetligt sätt. Detta kan skötas inom ramen för länsstyrelsernas tillsyn. Utvärdering av arrangemang kring skyddat boende bör initieras nationellt.

Statens Institutionsstyrelses roll i det fortsatta arbetet kan övervägas.

Regional nivå

Storstadslänen bör inom ramen för den nationella samordningen bygga upp och samordna eget skyddat boende. Resurserna ska dock göras tillgängliga för hela landet. Social tillsyn sköts som idag av länsstyrelsernas sociala funktioner. Tillsynen avser skyddat boende för flickor utsatta för hedersrelaterat våld.

Internationellt samarbete i enskilda placeringssärenden kan organiseras regionalt. På den regionala nivån fördelas även stöd till uppbyggnad och utveckling av olika former av skyddat boende.

Lokal nivå

Socialtjänsten i kommunerna bedömer skyddsbehov, väljer skyddsalternativ och bekostar placering i skyddat boende, om så behövs i en annan kommun än den egna. I detta ingår bl.a. att samhällets organisationer (skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård) utvecklar kompetens i att göra bedömningar av hot och risker.

6.2 Stödande och förebyggande arbete

Det långsiktiga målet för stödande och förebyggande arbete är att detta på lång sikt ska bli så effektivt och framgångsrikt att behov av skyddat boende inte ska behöva uppstå. Utgångspunkten måste vara en gemensam värdegrund och respekt för mänskliga rättigheter och deklARATIONER och konventioner, som Sverige förbundit sig att följa. Skola, socialtjänst, hälso-och sjukvård,

frivilligorganisationer inkl. invandrarorganisationer m.fl. kan utveckla adekvata stödinsatser för utsatta ungdomar. De kan också medverka till att utveckla metodik för att nå föräldrar och närstående som utsätter sina barn och ungdomar för hedersrelaterade brott och förtryck.

Arbetet kan knytas till befintliga, väl fungerande strukturer som t.ex. samverkansgrupper för kvinnofrid och för utsatta barn.

6.2.1 Förebyggande stöd till utsatta flickor och unga kvinnor

Vilka grupper av flickor/unga kvinnor bör få särskilt stöd

Flickor och unga kvinnor, vars mänskliga rättigheter kränks av närstående och som riskerar att utsättas för hedersrelaterade brott. Även pojkar bör uppmärksammas även om de bara utgör en liten del av alla barn och ungdomar som drabbas.

Vilka insatser är aktuella

Stöd för att stärka de utsattas flickornas självkänsla, ge dem stöd att identifiera olika uttryck för patriarkalt förtryck. Insatserna syftar till att ge dem kraft och finna strategier för att klara sin situation.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

På den nationella nivån bör man ta fram en samordnad strategi för hur det långsiktiga förebyggande stödarbetet bör bedrivas samt vilket ansvar olika myndigheter och organisationer har i detta arbete. I detta ingår även att sprida metodik och utbildningsmaterial för det praktiska stödarbetet inom de olika verksamheter som möter flickorna. Vidare ingår att analysera hotbilder, samla kunskaper och göra dessa tillgängliga t.ex. via Internet, förmedla kontakt med forskare och andra resurspersoner. Utvärdering och forskning inom området stimuleras.

Socialstyrelsen, Myndigheten för skolutveckling, Högskoleverket, Folkhälsoinstitutet, Integrationsverket, Migrationsverket m.fl. bör engageras.

Arbete mot hedersrelaterat våld bör föras samman med annat arbete som rör våld mot kvinnor. I det material nationella myndigheter tar fram för kvinnofridsarbete bör också ingå material för att förhindra hedersrelaterat våld.

Regional nivå

Samordna och stimulera informations- och utbildningsinsatser. Stödja och följa upp utvecklingsprojekt. Utöva social tillsyn.

Lokal nivå

Skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, frivilligorganisationer inkl. invandrarorganisationer m.fl. verksamheter utvecklar och genomför adekvata stödinsatser för flickorna och de unga kvinnorna. I detta ingår bl.a. att

samhällets organisationer (skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård) utvecklar kompetens i att bedöma hot och risker.

6.2.2 Förebyggande stödinsatser för föräldrar och familjer

Vilka grupper av föräldrar och familjer insatserna gäller.

Föräldrar och närstående, som kränker flickors och unga kvinnors mänskliga rättigheter och/eller utsätter dem för hedersrelaterade hot och brott. Det är särskilt viktigt att nå fäder och söner, så att förtryckande traditioner motverkas. Man bör också stödja familjer som tar avstånd från hedersrelaterat förtryck.

Vilka insatser dessa föräldrar/familjer bör få.

Information samt attitydpåverkande och stödjande insatser, så att alla närstående respekterar flickors mänskliga rättigheter, samhällets lagar och myndigheters roll. Grundläggande och lättillgänglig information om mänskliga rättigheter, kvinnors och barns rättigheter ska förmedlas till alla föräldrar. Detta kan läggas in i introduktionsprogram för nyanlända och (SFI-svenska för invandrare) undervisning.

När det bedöms som lämpligt ska man försöka medla mellan flickorna och föräldrarna/slakten.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

På denna nivå bör man ta fram metodik och utbildningsmaterial för det praktiska arbetet inom de olika verksamheter som möter föräldrar och närstående.

Utvärdering och forskning inom området bör stimuleras.

Regional nivå

Samordna och stimulera informations- och utbildningsinsatser. Stödja och följa upp utvecklingsprojekt. Utöva social tillsyn.

Lokal nivå

Skola, socialtjänst, sjukvård, frivilligorganisationer inkl. invandrarorganisationer m.fl. verksamheter utvecklar och genomför adekvata insatser för att påverka föräldrar och närstående.

6.2.3 Insatser för ungdomar som p g a sin sexuella läggning utsätts för hot och våld av närstående

Arbete pågår fortfarande i länen för att kartlägga och bedöma behov av insatser för ungdomar som utsätts för hot och våld av närstående p.g.a. sin sexuella läggning. I det fortsatta arbetet till stöd för dessa ungdomar är framförallt följande angeläget att göra:

- Förstärka den allmänna informationen om dessa ungdomars speciella och ofta dubbelt utsatta situation.
- Förbättra informationen till dessa ungdomar om hur samhället kan ställa upp för dem. Utveckla metodik för hur socialtjänst, elevhälsa, ungdomsmottagningar m.fl. ska kunna upptäcka och stödja dessa ungdomar.
- Stödja projekt som riktar sig till och kan nå ungdomar vilka p g a sin sexuella läggning utsätts för förtryck och brott av närstående.
- Stödja förebyggande insatser som syftar till att påverka föräldrars och andra närståendes attityder till homo- eller bisexuella söner och döttrar.

6.2.4 Förebyggande allmänna insatser

Övergripande åtgärder rörande rättstillämpning m.m.

Lagstiftning och rättstillämpning bör ses över för att effektivt motverka förtryck och brott i hederns namn. Brottsoffer ska få korrekt bemötande, stöd och behandling. Det behövs utbildningsinsatser för polis- och åklagarmyndigheter samt domstolar, där kunskaperna och erfarenheterna av att hantera hedersbrott varierar över landet. Utbildning kan t.ex. läggas in i kompetensutvecklingssatsningar, som pågår kring implementeringen av kvinnofridslagstiftningen. Internationella kunskaper och erfarenheter kring hedersproblematik ska tas tillvara. Internationellt samarbete kring såväl skyddat boende, stöd till drabbade och olika former av förebyggande insatser bör uppmuntras.

Det är positivt att Socialstyrelsen nu tar fram en kunskapsöversikt ang. brottsoffer för socialtjänsten samt en handbok kring barnavårdsutredningar där hedersrelaterat våld ägnas stort utrymme.

Regler för statliga och kommunala bidrag och organisationsstöd till frivilligorganisationer ses över. Precis som i andra sammanhang gäller att villkor för stöd är att lagar, regler och mänskliga rättigheter och jämställdhet respekteras.

Allmänna informativa, opinionsbildande och attitydpåverkande insatser

Informations- och studiematerial bör tas fram om mänskliga rättigheter, samhällets syn på jämställdhet och hedersrelaterade brott. Detta bör göras tillgängligt på flera främmande språk.

Informativa och attitydpåverkande insatser riktade till specifika grupper

Sådana insatser bör riktas till samtliga som söker asyl i Sverige samt skolungdomar, invandrарorganisationer och frivilligorganisationer med verksamhet för barn och ungdom.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

Lagstiftning och översyn av regler liksom internationellt samarbete initieras. Informationsmaterial framställs och översätts..

Regional nivå

Sprida och samordna regionala informationsinsatser. Inventera och sprida kunskaper och erfarenheter om insatser i länet. Initiera internationellt samarbete. Följa upp, initiera utvärdering av utvecklingsprojekt.

Lokal nivå

Praktiskt genomförande.

6.2.5 Förebyggande insatser av nätverk och frivilligorganisationer

Vilka olika former av nätverk som bör skapas

Nätverk organiseras för att motverka förtryck och brott i hederns namn. Detta bör ske bland enskilda kvinnor och män, frivilligorganisationer, religiösa samfund och handläggare inom offentliga verksamheter. Man bör även bilda nätverk av ungdomar som varit utsatta för hedersrelaterade brott. Genom nätverk sker erfarenhetsutbyte och påverkan.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

Initiativ bör tas för att stimulera organisationers riksförbund och motsvarande till att genomföra attitydpåverkande insatser

Regional nivå

Samordning, stimulans och stöd till nätverk samt uppföljning av nätverkens arbete. Samordning av stödpersoner resp. medlare samt förmedling av kontakter till dessa.

Lokal nivå

Samordning, stimulans och stöd till nätverk.

6.2.6 Forskning, utbildning samt metod- och kompetensutveckling

Vilken forskning som bör genomföras

Det är viktigt att få fram enhetliga begrepp, avgränsningar och definitioner. Forskning bör framför allt ske kring: 1) hederstänkandets mekanismer, bakgrund och specifika uttryck, 2) metodik för stöd till utsatta barn och ungdomar, 3) metodik för att påverka familj och andra närstående samt 4) metoder för utvärdering av förebyggande insatser.

Vilken utbildning och kunskapsförmedling som bör ske och till vilka grupper

Kompetenshöjande insatser bör ske för personal inom skola, socialtjänst, sjukvård, polis, åklagarmyndigheter och domstolar samt verksamheter som möter utsatta flickor och deras närstående. Insatserna bör vara av både generell och specifik karaktär. Allmän kunskap behövs om hedersproblematik. Vad innebär hedersbegreppet? Vilka blir konsekvenserna för flickor/unga kvinnor och pojkar? Vilka traditioner och seder finns som påverkar agerandet i familjen? Hur fungerar familjesystemet? Vilka värderingar och allmänna uppfattningar i majoritetssamhället kan oavsiktligt förstärka hedersrelaterat förtryck? Kan man väcka insikter om på vilket sätt man omedvetet medverkar till att konservera hedersrelaterat förtryck genom exkluderande attityder och förhållningssätt? Hur kan myndighetspersoner hantera ”kulturkrockar” utan att verka fördömande? Hur kan man få ökad juridisk kompetens för att säkra de utsatta flickornas rättssäkerhet? Hur kan de utsatta flickorna skyddas bättre under den rättsliga processen? Hur kan deras personliga säkerhet garanteras? Det behövs bra utbildning i kvalificerat relationsarbete i förhållande till familjer med hederstraditioner. Detta bör omfatta förebyggande verksamhet. Löpande fortbildning och handledning bör också organiseras.

En kunskapsbank behöver byggas upp. Likaså behöver resurs- eller expertgrupper bildas, som består av personer med särskild kompetens inom problemområdet. Sådana grupper kan finnas både på nationell, regional och ev. lokal nivå och kunna ge råd till främst socialtjänst, elevvårdspersonal, polis, samt hälso- och sjukvård.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

Kunskap om hedersproblematik bör – inom ramen för kvinnofridsarbetet - ingå som en obligatorisk del i grundutbildningen för socialarbetare, lärare och skolkuratorer, läkare, poliser, åklagare och domare. Utbildnings- och metodmaterial bör också tas fram för redan yrkesverksamma inom berörda myndigheter och organisationer. Materialet bör omfatta hela arbetsprocessen, dvs. både det förebyggande arbetet, akuta insatser och långsiktigt relationsarbete. Olika myndigheter kan i samverkan ordna utbildning och erfarenhetsutbyte.

Stimulera utvärdering och forskning, utveckla utbildnings- och metodmaterial.

En Internetbaserad kunskapsbank bör byggas upp, där erfarenheter successivt kan göras tillgängliga för en bred krets. Denna kan med fördel länkas till (ev. ligga inom) Kvinnofridsportalen.

Regional nivå

Samordna, stimulera, stödja och följa upp regionala utbildnings- och informationsinsatser. Regionala myndigheter kan samverka kring utbildning och erfarenhetsutbyte. Länsstyrelserna kan löpande följa upp vilka resurser

som finns i länen när det gäller akuta insatser samt långsiktigt behandlings- och förebyggande arbete.

Lokal nivå

Genomföra och följa upp lokala insatser.

6.3 Viktiga aktörer och deras roller

Följande tabell gör inte anspråk på att vara heltäckande utan är ett försök att identifiera viktiga aktörer på olika nivåer i samhället och ge exempel på vad respektive aktör kan ansvara för.

Aktör	Ansvar, exempel
Nationell nivå:	
Regering och riksdag	Stifta lagar, fördela uppdrag, initiera utvärdering och forskning, avsätta resurser för skyddat boende, förebyggande insatser, utvecklingsarbete m.m.
Socialstyrelsen	Ta fram kvalitetskriterier för socialtjänst samt hälso- och sjukvård Ta fram en strategi för att skydda och motverka hedersrelaterat våld och förtryck Ta initiativ till att upprätta en Internetbaserad kunskapsbank Stödja regionalt och lokalt utvecklingsarbete
Rikspolisstyrelsen	Samordna kvinnofridsutbildning, där hedersproblematik bör ingå
Domstolsverket	Stimulera domstolarna att öka kunskapen om hedersproblematik
Skolverket	Utöva tillsyn
Myndigheten för skolutveckling	Ta fram utbildningsmaterial för skolor om hedersproblematik
Högskoleverket	Utveckla grundutbildning och påbyggnadsutbildning där hedersproblematik ingår för socialarbetare, lärare, skolkuratorer, poliser, jurister m.fl.
Ungdomsstyrelsen	Stödja utvecklingsarbete för att motverka hedersproblematik
Migrationsverket	Utveckla kunskaper om hedersproblem och förmedla till flyktingmottagningar
Integrationsverket	Utvärdera, samla och sprida kunskaper
JämO, DO, HO, HomO	Informera om diskrimineringslagarna
Landstings- och kommunförbundet	Stimulera landstingens och kommunernas arbete
Frivilligorganisationer	Uppmuntra organisationerna på regional och lokal nivå
Regional nivå:	
Länsstyrelser	Ta fram regionala handlingsplaner, samordna och stödja processer och projekt i länet, följa upp, utvärdera och utöva tillsyn m.m.
Kommun- och landstingsförbund	Ta fram verksamhetsplaner, prioritera
Länspolismyndigheten Åklagarmyndigheter Domstolar	Ha kunskaper om hedersproblematik vid lagföring och brottsbekämpning
Frivilligorganisationer	Genomföra projekt och/eller samordna lokala organisationers arbete mot hedersförtryck

Lokal nivå:	
Skola	Ta fram lokala handlingsplaner, genomföra åtgärder Utveckla samverkan
Socialtjänst	Ta fram lokala handlingsplaner, genomföra åtgärder Utveckla samverkan
Flyktingmottagningar	Ta fram lokala handlingsplaner, genomföra åtgärder
Ungdomsmottagningar	Ta fram lokala handlingsplaner, genomföra åtgärder
Polismyndigheten	Lagföring, skyddsinsatser och brottsbekämpning.
Primärvården	Ta fram lokala handlingsplaner, genomföra åtgärder
Kvinno- och tjejjourer	Skydd och stöd till utsatta flickor och unga kvinnor
Brottsofferjourer	Skydd och stöd till utsatta flickor och unga kvinnor

6.4 Samverkan

För att kunna stödja och skydda utsatta barn och ungdomar och förebygga hedersrelaterade problem och brott krävs en samverkan mellan många olika aktörer. Särskilt viktigt är en utvecklad samverkan mellan skola och socialtjänst samt socialtjänst, sjukvård och polis.

Samverkan mellan frivilligorganisationer och mellan dessa och skola och socialtjänst är också mycket viktig. Bl.a. bör olika aktörer i samverkan reda ut sina resp. roller och ansvarsområden i olika skeden av arbetet. De bör utarbeta handlingsplaner och rutiner för hur berörd personal ska agera i kontakter med utsatt flicka och hennes familj, vem som ska vända sig till vem, bedöma var rätt kompetens för arbetet finns och planera adekvata åtgärder.

Ansvar/genomförande

Nationell nivå

Nationella strategier bör tas fram för myndighetssamverkan när det gäller utsatta barn och ungdomar.

Regional nivå

Initiativ, stimulans och stöd till utveckling av regional samverkan och erfarenhetsutbyte. I detta bör utöver skola, socialtjänst, polis samt hälso- och sjukvård även frivilligorganisationer inkl. invandrarorganisationer även trossamfund ingå.

Stöd till kommunernas arbete med lokala handlingsplaner, uppföljning, forskning m.m. Befintliga samverkansstrukturer för arbete mot våld mot kvinnor och barn kan användas.

Lokal nivå

Initiativ, stimulans och stöd till utveckling av lokal samverkan. Lokala handlingsplaner.

6.5 Länsstyrelsernas fortsatta roll

Vad bör alla länsstyrelser ansvara för

- Inventera och åjourhålla länets resurser i fråga om skyddat boende, långsiktigt stödarbete och förebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck.
- Stödja förebyggande arbete och projekt.
- Stimulera samverkan mellan myndigheter, organisationer inkl. invandrarorganisationer och trossamfund på regional och lokal nivå. Följa upp arbetet med att ta fram handlingsplaner inom olika verksamheter på regional och lokal nivå.
- Anordna, samordna och stödja regionala utbildnings- och informationsinsatser.
- Följa upp och utvärdera arbetet mot hedersrelaterat våld (skyddat boende, långsiktigt stödarbete och förebyggande insatser)
- Utöva social tillsyn inom detta område.
- Hålla samman regionala nätverk för att utbyta, samla och sprida erfarenheter.
- Samverka med andra länsstyrelser för att utbyta erfarenheter och utarbeta gemensamma policys..

Små län med få utsatta flickor kan sköta dessa uppgifter i samverkan, men varje länsstyrelse bör utse en särskild samordnare.

Vad bör Länsstyrelserna i storstadslänen speciellt ansvara för

Utöver ovanstående uppgifter bör länsstyrelserna i storstadslänen samordna den regionala utbyggnaden av skyddat boende och det förebyggande arbetet.

Länsstyrelserna i storstadslänen fortsätter att stödja utvecklingsarbetet i andra län.

Storstadslänen fortsätter också att samverka sinsemellan för att skapa nationell överblick över behov och utbud av skyddsplatser.

6.6. Resursbehov och -fördelning

Hur statsmedlen bör fördelas

I de tre storstadslänen har ett flerårigt, brett utvecklingsarbete nu inletts. Det är viktigt att avsätta tillräckliga resurser så att detta arbete kan fortsätta, eftersom flertalet aktörer bedömer att det tar tid att nå påtagliga resultat. Många som lämnat in projektansökningar hösten 2003 har angivit att de vill driva sina projekt under två till tre år. Vi föreslår således att medel till storstadslänen fördelas enligt tidigare planer: 9 miljoner kronor per år och län under åren 2004 och 2005 och 4,5 miljoner kronor under första halvåret 2006.

Därutöver behöver alla län vissa resurser för informations- och utbildningsinsatser, samordning, samverkan och förebyggande arbete samt

uppföljning. Fördelning av statsbidrag bör utgå från en fördelningsnyckel som bestäms dels utifrån länets folkmängd dels ifrån en bedömning av behov av insatser i varje län.

Medel bör också avsättas för nationella insatser. Vidare behövs särskilda resurser för utvärdering och forskning.

8. Bilaga

Skattning av antal flickor respektive behovet av skyddat boende i landet.

Utifrån de tre sammanställningarna för norra, mellersta och södra Sverige samt respektive läns rapport har antalet flickor som sökt samhällshjälp summerats och behovet av skyddat boende skattats. Behoven av skyddat boende har skattats utifrån uppgivna antal i skyddat boende, omhändertaganden, polisanmälningar etc. Alla län har inte uppgivit detta.

Det har inte heller gått att dela upp flickorna i under 18 år resp över, eftersom vissa län haft en brytgräns vid 20 år.

Nedan följer en sammanställning:

<u>Län:</u>	<u>antal flickor</u>	<u>behov av skydd</u>	
Gotland			
Västernorrland	9	1	
Norrbottn			
Södermanland	201	21	
Uppsala	165	50	
Västerbotten	161	61	
Norra Sverige	536	133	
Värmland	100	1	
Jämtland	15		
Dalarna	26	5	
Västmanland	70		
Örebro	60		
Östergötland	222	21	
Gävleborg	100	45	
Mellersta Sverige	593	72	
Halland	95		
Jönköping	61	11	
Blekinge			
Kalmar			
Kronoberg	42	6	
Södra Sverige	198	17	
Totalt	1 327	222	ca 17%

Lägger man till de gamla kartläggningarna för Skåne och Stockholm (2002)samt hela Västra Götaland (2002/2003) blir det följande:

Stockholm	300	13	
Va Götaland	270	27	
Skåne	50	9	
Storstadslänen	620	49	ca 8%
	<u>Antal flickor</u>	<u>behov av skydd</u>	
Totalt för landet	1 947	271	ca 14%

Utifrån Västmanlands studie där varje individ identifierades kan dubbelkodningarna uppskattas till runt 18% (85 fall var 70 individer). Utgår man från detta uppgår totalantalet i landet till ca 1597. Av dessa skulle då ca 223 (14%) behöva skyddat boende.

På grund av problemets art, att flickorna kan bli mer hotade när de söker hjälp, finns det ett mörkertal och behoven kan komma att öka om fler söker hjälp. Några kommuner har ännu inte har kartlagt behovet kvantitativt ,andra har begränsat sin kartläggning till kvinnor under 20 år. Några har bara räknat kvinnor som sökt hjälp hos myndigheterna, medan andra räknat även de som tagit kontakt med frivilliga organisationer.

Av storstadslänens satsningar borde ca 60 nya platser tillkomma under 2004. (25 i Va Götaland, 16 i Sthlm, 20 i Skåne).

Länsstyrelsens rapportserie

Tidigare utkomna rapporter under 2004

- 01 Projekt eller fasta strukturer, *avdelningen för regional utveckling*
- 02 Barn i storstad - socialtjänsten och barn som anmäls för brott, *socialavdelningen i samarbete med länsstyrelserna i Skåne och Västra Götaland*
- 03 Billigare livsmedel i Stockholms län, *avdelningen för regional utveckling*
- 04 Svenska för akademiker, SFA vård - slututvärdering, *avdelningen för regional utveckling*
- 05 Strandexploatering i Stockholms län - Mälaren och Östersjön, *miljö- och planeringsavdelningen*
- 06 Kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder - Östermalms stadsdel: tillsyn på tre nivåer - planering, verksamhet och individ, *socialavdelningen*
- 07 Kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder - Vantörs stadsdel: tillsyn på tre nivåer - planering, verksamhet och individ, *socialavdelningen*
- 08 Kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder - Norrtälje kommun: tillsyn på tre nivåer - planering, verksamhet och individ, *socialavdelningen*
- 09 Kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder - Salems kommun: tillsyn på tre nivåer - planering, verksamhet och individ, *socialavdelningen*
- 10 Jämställd integration eller integrerad jämställdhet?, *socialavdelningen*
- 11 Föreordnade områden - inventering av oljedepåer i Stockholms län, *miljö- och planeringsavdelningen*
- 12 Hur mår sjöarna & vattendragen? : undersökningar av vattenkemi i sjöar och vattendrag i Stockholms län, *miljö- och planeringsavdelningen*
- 13 Brottö - ett representativt skärgårdsjordbruk i Stockholms län, *miljö- och planeringsavdelningen*
- 14 Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2004-2015, *avdelningen för regional utveckling*
- 15 Hur mår vattendragen?: undersökningar av bottenfauna i vattendrag i Stockholms län år 2000, *miljö- och planeringsavdelningen*
- 16 Nationell rapport om skyddat boende m.m., *socialavdelningen*

Regeringen har tilldelat länsstyrelserna särskilda medel för uppbyggnad av skyddat boende och utveckling av särskilda stödinsatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. I rapporten redogörs hur dessa medel har använts och förslag på hur arbetet bör bedrivas vidare. Lika viktigt som att bygga upp platser för skyddat boende är att bygga upp olika aktörers förmåga att tidigt upptäcka och lämpligt bemöta de utsatta flickorna samt, att tillhandahålla det psykosociala stödet som de behöver under den långa och svåra processen som följer efter en eventuell brytning med familjen.

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

*Ytterligare exemplar av denna rapport
kan beställas från Länsstyrelsen
Socialavdelningen
Tel: 08-785 40 00 (vxl)
Rapporten finns också som pdf på vår hemsida
www.ab.lst.se
ISBN 91-7281-142-0*

Adress
*Länsstyrelsen i Stockholms Län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tel: 08-785 40 00 (vxl)
www.ab.lst.se*